

O KONCEPCIJI OPŠTENARODNE ODBRANE

Redakcija časopisa „Vojno delo“ je organizovala razgovor o koncepciji opštenarodne odbrane, s težnjom da ukaže na neka suštinska pitanja i podstakne širi krug svojih čitalaca i saradnika iz Armije i građanstva na učešće u ovom razgovoru. Svrha sastanka nije bila da se da odgovor na sva pitanja, ali je otvoren dijalog, što je, u sadašnjim uslovima veoma važno, pošto je interesovanje za našu odbrambenu politiku poraslo u svim sredinama našeg društva.

Redakcija poziva svoje čitaoce da se uključe u ovu diskusiju kako o pokrenutim pitanjima tako i onim problemima i dilemama iz koncepcije za koje se smatra da ih treba obraditi na stranicama časopisa.

U ovom razgovoru su učestvovali Mitja Ribičič, član Izvršnog komiteta CK SKJ, dr Laslo Rehak, član Izvršnog odbora Savezne Konferencije SSRN, Ivan Landripet, sekretar Komisije za narodnu odbranu CK SKJ, Bojan Polak, član CK SK Slovenije, general-potpukovnik Branko Borojević i Milojica Pantelić, general-majori Nikola Pejinović, Dušan Dozet i Berislav Badurina, pukovnici Milisav Nikić, Stevo Dokmanović, Vasilije Cerović, Mihajlo Vučinić i kapetan bojnog broda Anđelko Kalpić, potpukovnici dr Milan Vučinić i Dušan Smoljenović.

Mihajlo VUČINIĆ

Naša koncepcija opštenarodne odbrane polazi od ustavnih načela po kojima su radni ljudi, društveno-političke zajednice, radne i druge organizacije subjekti i aktivni činioци odbrane. Društveni smisao tih ustavnih postavki je otvaranje procesa podruštvljavanja na samoupravnoj osnovi. To ukazuje na novi društveni položaj i

operativne armije. Premda su vojna teorija i praksa u nas imale kontinuiranu vezu sa društvenim razvitkom, genezu i izvore u marksističkim idejama o vojnim pitanjima, ipak smo u sadašnjem trenutku u fazi napuštanja nekih preživelih idejnih i teorijskih shvaćanja i pozicija. Ova koncepcija otvara nova ideološka, teorijska, organizacijska, materijalna i druga pitanja koja traže kvalifikovani odgovor.

Smatram da bi u ovom razgovoru mogli da počemo od društvenih i idejno-političkih osnova i pretpostavki koncepcije opštenarodne odbrane. Reč je o samoupravnom društvu i odbrani. U vezi sa tim ima dilema i nerazumevanja. Poistovećuju se procesi decentralizacije u privredi i odbrani. Mogu se čuti različita mišljenja o svrsishodnosti ovakve operativne armije i njenoj društvenoj poziciji, o republičkim armijama, itd.

Mitja RIBIČIČ

Kada danas teoretski pokušamo objasniti fenomen naše opštenarodne odbrane, mislim da ne bi bilo naučno tvrditi da se radi o nekoj principijelno novoj teoriji. Izvor ove teorije nalazi se u naučnom socijalizmu, u teoriji klasika marksizma. Mislim da se u izgradnji našeg društveno-političkog sistema, samoupravnog socijalizma, samo vraćamo ka nekim izvorima teorijskih načela i pogleda klasika marksizma koji su nikli i razvijali se zajedno sa radničkom klasom i njenim političkim pokretom.

Kad je radnička klasa postala ozbiljna politička snaga i svestan faktor u savremenom svetu, kad je počela ostvarivati svoju rukovodeću ulogu u klasnoj političkoj borbi, morala je da izgrađuje svoj koncept odnosa prema ratu i miru kao društvenoj pojavi i sredstvu klasne političke borbe. U tom pogledu se ova teorija oslanja na Marksove, Engelsove i Lenjinove poglede i saznanja o odnosu radničkog pokreta prema ratu ili miru i na ulogu oružane sile u revoluciji.

Kada danas razvijamo svoju koncepciju narodne odbrane, onda je to, pre svega, stvar naših pogleda i saznanja na odnose u savremenom svetu, poglavito, o stepenu razvitka socijalizma i njegovih objektivnih protivrečnosti. Drugim rečima, mi gradimo svoju koncepciju narodne odbrane oslanjajući se, pre svega na iskustva naše revolucije, na našu praksu i uslove razvoja društva, a koja nije ništa drugo nego sinonim za Marksov i Lenjinov pojam — naoružani narod.

Drugo, po mom mišljenju, fundamentalno ishodište za našu koncepciju narodne odbrane je naš pristup, naši pogledi na rešavanje akutnih problema u međunarodnim odnosima i odnosa među socijalističkim zemljama. Socijalistička Jugoslavija i Savez komunista, polaze od toga da je mir jedan od osnovnih preduslova za izgradnju socijalizma. Stoga svaka intervencija, svaki pokušaj nametanja politike nasilnim metodima, svako nametanje svoje volje, neizbežno mora imati antisocijalistički karakter i predstavlja reakcionaran akt.

U tom smislu je stav Jugoslavije u pogledu intervencije u Čehoslovačkoj kristalno jasan i principijelan. On se, naime, sastoji u tome kako je rekao drug Tito, da, čak i kada bismo morali otpisati Čehoslovačku kao socijalističku zemlju, bila bi manja šteta za stvar socijalizma u svijetu i međunarodnog radničkog pokreta, nego što je ima intervencija snaga Varšavskog pakta. To je stav koji ima historijski značaj za radnički pokret i njegov odnos prema agresiji.

Dakle, suverenitet jedne zemlje, pravo naroda i radnih ljudi, radničke klase, da sami odlučuju o svojoj sudbini, o svom putu u izgradnji socijalizma, o svojim unutrašnjim odnosima — to je aksioma savremenog socijalizma. Bez toga ne može biti socijalizma. Takvo shvatanje odražava naše poglede i naše odnose prema savremenom socijalizmu. Na tome se zasniva naša koncepcija opštenarodne odbrane. Ona je u tom pogledu potpuno jasna i, što je osnovno, proizilazi iz naših društvenih samoupravnih odnosa i povezana je sa našim unutrašnjim društvenim sistemom i zadacima dalje socijalističke izgradnje zemlje. Ona, znači, i nije samo funkcija političkog sistema, nego i faktor razvoja. Što se više razvija na samoupravnoj osnovi, to više postaje unutrašnja snaga samog sistema.

Izgleda da se danas najviše javljaju nerazumevanja u pogledu sastava, odnosa, mesta, uloge i zadataka jedinstvenih oružanih snaga naše zemlje i, u vezi s tim, u pogledu nekih aspekata međunarodnih odnosa. Mislim da je to nerazumevanje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, kao suštine našeg ustavnog poretka, nerazumevanje čak onih osnova na kojima je nikla i izgradila se naša socijalistička zajednica.

Naša socijalistička revolucija imala je duboko klasni karakter u kojoj je radnička klasa, na čelu sa KPJ, izvojevala vlast. Ali istovremeno ova socijalistička revolucija bila je i nacionalna, revolucija u kojoj su se narodi Jugoslavije borili za svoju nacionalnu slobodu i suverenitet. To je do sada, bar izgleda, jasno. Ali revolucija se konzekventno nastavlja. Njene nove etape prate novi fenomeni koji izazivaju nerazumevanje, otpore, pa i konfliktnu situaciju. Trebalo bi da naše društvo, njegove subjektivne snage, naša naučna misao, učine odlučujuće napore da se brže prevazilaze ova nerazumevanja oko pitanja centralizacije i decentralizacije u našem sistemu. Isto tako bi bilo dobro i neophodno da se kod svih svesnih snaga u Armiji te stvari malo više razjašnjavaju na naučnoj osnovi.

Na tom području postoje mnoga neshvatanja i u pogledu pitanja — šta je to jugoslovenstvo, da li je ono protiv nacionalnog osećanja itd.? Tu se mnogo brka nacionalna svest, svest koja odražava nešto progresivno i treba da dođe do izražaja u daljem socijalističkom razvitku; da može da crpe svoju snagu na razvitku vlastite nacije, na njenom kulturnom i ekonomskom stvaralaštvu, na razvijanju svih potencijala svoje nacije. To ne bi trebalo da se brka sa nacionalizmom, šovinizmom, sa svim recidivima starog buržoaskog i kapitalističkog društva, na liniji onih iskustava koja smo imali u staroj Jugoslaviji, toj tamnici naroda.

Mislim da bi u tom pogledu bilo dobro da jednom jasno kažemo da je već sam samoupravni sistem oblik samoopredeljenja na-

cije. Samoupravljanje znači, po mom mišljenju, realizaciju principa samoopredeljenja u našem socijalističkom društvu. Samoupravljanje ne negira prava nacije na vlastitu državu, ono uključuje elemente državnosti u politički sistem, ono daje suverenitetu pravu društvenu sadržinu. Tu je pun suverenitet demokratski organizovanog društva u kome su radni ljudi — samoupravljajući stvarni gospodari svoje zemlje. I u tom smislu nacije i narodnosti mogu preko samoupravnog mehanizma da izražavaju sve svoje atribute ekonomskog, društvenog, kulturnog napretka — uključujući puno izražavanje svoje kulture, jezika i svih prava koja naši narodi imaju u našem samoupravnom sistemu, podrazumevajući i pravo na odbranu zemlje.

Ako bismo u tom pogledu dopustili postojanje makar i najmanjeg elementa koji bi odvajao ovu nacionalnu svest i punu slobodu naroda i narodnosti od samoupravnog sistema, to bi vodilo reakcionarnom rezultatu. Za to možemo da kažemo da je koncepcija opštenarodne odbrane i uloga oružanih snaga u toj koncepciji instrument našeg samoupravnog društva u kojoj je sadržana borba za nacionalnu nezavisnost i suverenitet naših nacija. Ona nije tuđe srce u ovom našem telu. Ona u tome mora biti sadržana. Jasno je da to uvek ističemo. U svim našim rezolucijama je vrlo jasno rečeno — da naši narodi istovremeno brane i samoupravni socijalistički društveni sistem kao najveću tekovinu radnog čoveka, i nacionalni suverenitet i svoju nacionalnu nezavisnost, svoju punu suverenost. U današnjem svetu, kada se javljaju sumnjive teorije o ograničenom suverenitetu, moramo da damo naš odgovor na sva ova, kao i mnoga druga pitanja.

Posmatrajući je sa tog aspekta, smatram da je naša opštenarodna odbrana istovremeno integralni deo našeg samoupravnog socijalističkog društva, da odražava odlučnost i rešenost radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije da brane svim sredstvima i snagama svoju slobodu, nezavisnost i suverenitet Jugoslavije i sve tekovine oslobodilačkog rata i revolucije naroda Jugoslavije. Dakle, društvena sadržina ovih naših odbrambenih napora je odbrana naših društvenih socijalističkih odnosa i pune suverenosti naroda i narodnosti u okviru socijalističke Jugoslavije. Mislim da je ovaj zadatak kod nas najviši cilj narodne odbrane, a da su radni ljudi subjekt svih samoupravnih prava i prava na odbranu zemlje.

Radni ljudi izgrađuju ovu koncepciju, oni su nosioci svih napora, a narod i nacija su u tom pogledu faktor koji se kod nas odražava kroz federativnu strukturu. Ne bismo smeli prihvatiti argument, da se naše republičke strukture poklapaju do kraja sa nacionalnim granicama, pošto i inače nigde nema čistih nacionalnih granica, jer nema ni jedne države gde bi nacionalna struktura bila čista. Prema tome, tu treba da budemo jasni, da polazimo od toga da su radni čovek i samoupravljajući osnovni subjekt, a da je nacija onaj faktor koji preko svojih republičkih organa, u svojoj užoj društvenoj zajednici preko svojih samoupravnih organizama, kreira koncepciju opštenarodne odbrane i istovremeno stvara sredstva za očuvanje svoje nacionalne suverenosti i nezavisnosti.

Upravo na taj način opštenarodna odbrana postaje briga celog društva, jer radni ljudi i svaka društveno-politička zajednica, narodi i narodnosti u njoj, imaju tačno određeno mesto, ulogu i obaveze. Te obaveze i uloga proizlaze iz vlastitih interesa svake nacije. Kao što je dužnost i samoupravljačko pravo radnih ljudi da proizvode, stvaraju i odlučuju o svim društvenim poslovima, tako je i njihovo pravo da brane ono što stvaraju, da brane zemlju i stečene socijalističke tekovine. Pri tome je jasno da zemlju ne brani Armija sama, već ceo narod, i, pre svega radnička klasa.

Prema tome, dileme oko stvaranja nacionalnih armija nemaju nikakvog stvarnog osnova u našem društvu, pošto narodi već imaju svoju armiju, stvorenu u revoluciji i zajedničkim naporima i žrtvama, kao instrument odbrane nacionalne slobode i punog suvereniteta, to jest prava na vlastiti put u socijalizam i stvaranje takvog političkog sistema koji odgovara interesima i težnjama naših naroda i radnih ljudi. U savremenim međunarodnim uslovima u blokovskom antagonizmu i širenju aspiracija velikih sila po novim interesnim područjima, integritet Jugoslavije predstavlja jedinu sigurnost za sve narode i narodnosti naše zemlje. Tu treba tražiti društvene uzroke za onaj veličanstveni talas radnih ljudi, svih naroda i narodnosti Jugoslavije, a naročito mlade generacije posle one presudne avgustovske noći u Pragu. U tome treba tražiti odgovor — zašto svi delovi naše zemlje jednako odlučno reaguju kad god neko spolja pritiska na ovaj ili onaj deo socijalističke zajednice (na primer, poslednji napadi na suverenitet makedonske nacije, nacionalistički izgredi na Kosovu). Konceptija narodne odbrane izražava najdublje jedinstvo naših naroda u odbrani zemlje, jedinstvo armije i naroda.

U nekim sferama našeg društvenog života naši narodi nužno i svesno prenose funkcije od zajedničkog interesa na organe federacije. Stvarni odnosi se zasnivaju sve više na tome da za te zajedničke funkcije snose odgovornost i republike. Narodima Jugoslavije je jasno da su nacionalna nezavisnost i suverenitet svakog naroda i narodnosti mogućni samo u jedinstvenoj zajednici Jugoslaviji, da ni jedan narod bez drugog ne može sam biti slobodan. Bez pune slobode i nezavisnosti svih naroda Jugoslavije nema slobode ni za pojedinog od njih.

Samo u tom kontekstu bilo bi ispravno posmatrati ulogu i zadatke JNA kao faktora samoupravnog društva, koji je zajedno sa celokupnom oružanom snagom društva garantija očuvanja nezavisnosti čitave društvene zajednice i svake nacije posebno. Zato je konceptija opštenarodne odbrane svesrdno prihvaćena u Armiji, naročito od strane starešinskog kadra, i Armija treba da bude stalno prisutna u izgrađivanju te konceptije. Starešinski kadar iz Armije treba da dà najveći doprinos realizaciji konceptije narodne odbrane.

Isto onako kao što izgrađujemo naš jedinstveni društveno-politički i samoupravni sistem, jedinstven ekonomski sistem, na tim osnovama treba da izgrađujemo i jedinstven sistem odbrane. Prema tome, jačanje prava i odgovornosti republika, opština, radnih organizacija i društvenih samoupravnih subjekata ne znači razbijanje

jedinstva sistema, već njegovu izgradnju na novim, višim samoupravnim osnovama. Konceptcija narodne odbrane je element integracije našeg društva. To je proces prenošenja samoupravnih prava odlučivanja na neposredne proizvođače koji postaju osnovni faktori odlučivanja u svim sferama društvenog života. Drugim rečima, to je produbljivanje samoupravnih elemenata i u ostvarivanju klasičnih državnih funkcija kao što su: spoljna politika, narodna odbrana, bezbednost samoupravnih zajednica, zaštita slobode i prava građana i sl. Stoga, čini se, bilo bi ispravno kazati da je put ka realizaciji konceptije narodne odbrane proces kao i svaki drugi društveni proces, na primer, proces sprovođenja društvene i privredne reforme. Zato on traži puno angažovanje svesnih snaga društva, u čijem angažovanju Savez komunista u celini i komunisti u Armiji imaju posebno istaknutu ulogu.

Dušan DOZET

Rekao bih nešto u vezi sa prvom konstatacijom druga Ribičića o tome da je teorija na kojoj se zasniva i naša konceptcija opšte-narodne odbrane, u stvari, stara — Marksova, Engelsova i Lenjinova teorija o oblicima vojnog organizovanja proletarijata i socijalističkog društva.

Ja se, razumije se, slažem sa takvom konstatacijom. Međutim, rekao bih da to marksističko nasleđe nije dovoljno poznato ni solidno izučeno, da nije prezentirano u takvoj naučnoj interpretaciji da bi se moglo šire iskoristiti. Osim toga, kod nas i u svijetu učinjeno je premalo napora da se sa gledišta marksističke teorije osvijetle nove pojave i procesi koji obilježavaju današnji aktuelni trenutak i međunarodnih odnosa i naše unutrašnje društvene situacije.

Postoji dosta dilema i kod ozbiljnih naučnih radnika o tome kako razumjeti Marksa. U okviru teorije alijenacije, klasici su postavili osnove koncepta naoružanog naroda socijalističkog društva. Oni su istakli stanovište da će se u procesu izgradnje socijalističkog društva odvijati proces vraćanja društvu odbrambenih funkcija koje su mu pojavom klasa, države i vojne organizacije bile oduzete — otuđene. Taj novi oblik vojnog samoorganizovanja društva koji, u suštini, znači proces negacije klasične vojne organizacije, klasici su nazvali oblikom opšteg naoružanja naroda. Međutim, u svojoj „Historiji marksizma”, Predrag Vranicki, na primer, Marksovu ideju opšteg naoružanja naroda označava kao njegovu romantičarsku viziju. Tačno je to da su klasici na više mjesta istakli da će oblici vojnog organizovanja proletarijata biti specifični u raznim istorijskim situacijama. Posmatrajući klasne borbe u Francuskoj, rat za američku nezavisnost, seljačke ratove u Njemačkoj, itd., ne jedanput su oni bili u dilemi da li je milicija sa vojnog gledišta takav oblik vojne organizacije koji garantuje vojničku sposobnost oružane sile. Engels je, čak, tvrdio da se oblik opšteg naoružanja naroda može do kraja razviti tek u društvu razvijenih socijalističkih odnosa, pa je dodao — „i tada asimptotski”. Ovo naglašavam zbog toga što to

izaziva velike zabune i nerazumijevanja, jer takvo baratanje sa istrgnutim mišljenjem klasika može da dovede do dilema.

Međutim, analizirajući vojne aspekte Pariske komune, Marks, Engels i Lenjin su detaljnije obrazložili neminovnost procesa podružljavanja vojne sile u socijalističkom društvu i dali odgovor na pitanje kako karakter socijalističkih društvenih odnosa uslovljava forme realizacije opšteg naoružanja naroda. Naoružani narod kao oblik vojnog organizovanja socijalističke društvene zajednice, po klasicima, predstavlja novi društveni fenomen koji se kvalitativno razlikuje po svojoj društvenoj suštini od oblika vojnog organizovanja u klasnim društvima.

Mislim da je drugo interesantno pitanje koje je značajno ne samo za teoriju nego i praksu — da li danas, u savremenim uslovima, postoje bitni ograničavajući faktori koji dovode u pitanje teoriju naoružanog naroda bilo u cjelini, bilo u nekim važnijim dijelovima. Svi znamo da se pominje dosta faktora koji ograničavaju. Tako se, recimo, ističe da je tehnologija doživjela takav revolucionarni skok, da se to neminovno moralo odraziti na teoriju opšteg naoružanja naroda. Razmišlja se i o tome da li se uopšte u savremenim uslovima, kada svijet raspolaže visoko organizovanim, nuklearnim armijama, može ratovati drugačije nego isključivo organizovanim klasičnim armijama? Često se kao faktori koji ograničavaju navode i karakteristike međunarodnih odnosa, pa se smatra da se ideja naoružanog naroda ne bi mogla primijeniti sve dok većina svijeta ne bude u sistemu razvijenih socijalističkih odnosa. Ovdje je, razumije se, nemoguće ulaziti u sva ova pitanja, iako je bez odgovora na njih nemoguće doći do tačnih zaključaka.

Nema sumnje da je veoma značajno i pitanje — kakav je dostignuti stepen razvitka društvenih odnosa u socijalizmu. To je veoma značajno i za nas. Mi razvijamo samoupravni društveni sistem za koji je jasno da je na sadašnjem nivou kompleksan, da nije čist, da je hibridan, da u njemu, kao u svakom društveno-političkom sistemu, postoji nekoliko elemenata — i država, i političko organizovanje, i javno mnjenje, a, za razliku od svih drugih političkih sistema, postoji i samoupravni element koji je u ekspanziji, u naraštanju, koji preovlađuje. Šta u tim uslovima funkcionalno predstavlja opštenarodna odbrana? Mi se svi slažemo da je opštenarodna odbrana funkcija društveno-političkog sistema. Takva načelna odredba je, bez sumnje, vrlo tačna, ali i vrlo uopštena. Očigledno je da je opštenarodna odbrana u našim uslovima — funkcija društveno-političkog sistema u cjelini, ali i svih njegovih konstitutivnih elemenata. A to znači — prevashodno samoupravne komponente koja je u ekspanziji, ali, s druge strane, i države, i političkih organizacija, i javnog mnjenja itd. U takvom kompleksnom značenju naša opštenarodna odbrana je funkcija našeg društva u cjelini, cjeline društvenih odnosa.

Na kraju, kao ograničavajući faktor često se pominju naše unutrašnje društvene protivrječnosti, kontraverze, društvena i politička situacija koja je bremenita raznim devijacijama i deformacijama. U vezi s tim postavlja se pitanje — koliko je to određujući

faktor od koga zavisi tempo realizacije koncepcije opštenarodne odbrane? Nema sumnje da se u tom pogledu polazi od tačnih pretpostavki — od ekonomskih, političkih problema, problema socijalne strukture itd. Sada je pitanje procjene — da li je naše društvo došlo do takvog stepena homogenizacije da je sazrelo za ozbiljniju transformaciju koncepcije odbrane. Međutim, ma koliko da je važna politička procjena, još je važniji jasan idejno-teorijski stav. Naime, načelno, samo razvijeno socijalističko društvo može razvijati samoupravljanje i opštenarodnu odbranu na osnovi opšteg naoružanja naroda. Isto tako tek u razvijenoj svjetskoj zajednici može se očekivati da će većina zemalja temeljiti vojnu organizaciju na toj osnovi. Međutim, još je i iz polemike Lenjina sa Kauckim poznato da socijalizam ne može čekati na idealne uslove. On se za njih mora boriti i to je, u stvari, pravi izvor porođajnih muka socijalizma. Jugoslovenski komunisti su prije 18 godina inicirali društvenu praksu radničkog upravljanja i društvenog samoupravljanja i, lomeći mnoge objektivne i subjektivne otpore, postigli na tom putu socijalističkog razvitka istorijske pobjede. Prema tome, i na području opštenarodne odbrane mi smo morali otvoriti procese socijalizacije a stvar je realnih mogućnosti, nastojanja subjektivnih snaga, daljeg rješavanja problema na idejnoteorijskom frontu, a, na kraju, i same prakse da verifikuje takvu koncepciju i konkretnije ukaže na oblike i načine organizovanja. Nema sumnje da su na tom osnovnom pravcu već postignuti najvažniji rezultati, a prije svega idejno-političko jedinstvo o društvenoj i strategijskoj opravdanosti, pa i neminovnosti prihvatanja i daljeg razvijanja opštenarodne odbrane.

Na kraju, rekao bih samo još to da je u Marksovom, Engelsevom i Lenjinovom shvatanju osnovno pitanje položaja čovjeka u udruženom radu i njegovo oslobađanje od sila otuđenih od društva. I ako od toga počemo, očigledno moramo ići na proces podruživanja odbrane, pri čemu će u tom procesu naći mjesto naša i svjetska realna situacija, a i svi elementi našeg društveno-ekonomskog i političkog sistema. Mislim da u tome moramo biti realni, racionalni, principijelni i smioni kako bismo obezbijedili konzistentnost idejno-teorijskih stavova i stalno uzimali u obzir indikatore objektivne realnosti.

Dr Laslo REHAK

Nadovezao bih se na izlaganje druga Dozeta direktnije, i to na deo koji se odnosi na našu aktivnost na idejnom i teoretskom polju. Želim ukazati na mesto naše nauke u pogledu izgrađivanja koncepta opštenarodne odbrane, a u tom kontekstu bih rekao — o doprinosu naše nauke, pre svega, društvenih nauka, u izgrađivanju pravilne, istinite i nedeformisane društvene svesti. I u tom pogledu verovatno treba stvoriti takvu atmosferu u kojoj naučni kadrovi, ili barem stručni koji se bave društvenim naukama iz stalnog sastava Armije, da ne budu skromni u svojim istupanjima. Isto tako nama je potrebna takva atmosfera u kojoj ono što možemo grubo i uslovno

nazvati „civilni sektor” društvenih nauka neće biti osetljiv ili odbojan u pogledu tretiranja ili afirmisanja odbrambenog aspekta u našim društvenim naukama od strane naučnika i stručnih ljudi koji su manje do sada javno istupali.

Mislim da predstoji jedna ekspanzija, kao izraz realnih društvenih potreba, da odbrambeni aspekt u društvenim naukama dobije veliku afirmaciju i prisutnost. Ova ekspanzija je u nauci uopšte već realnost, dakle u tehničkim naukama, u medicinskim naukama, ali sigurno da će do toga doći i u društvenim naukama. Ne bih rangirao šta je važnije kad je reč o pojedinim naukama i njihovoj ulozi sa gledišta odbrane, jer svaka nauka ima svoje mesto. Želim samo da naglasim neizbežnost predstojećeg prodora odbrambenog aspekta u društvenim naukama u nas, i potrebu da raspoložive snage što bolje koristimo, aktiviziramo.

Ukazao bih samo na to da se radi o stvaranju povoljne atmosfere, da je za ovih pola godine postignut kvalitetan obrt baš zahvaljujući aktivizaciji vrlo širokih masa radnih ljudi. (Kasnije ćemo se morati osvrnuti na to kako radni čovek, u kojim dimenzijama kreira koncepciju opštenarodne odbrane.) Mislim da milioni radnih ljudi angažovanih na poslovima odbrane dejstvuju i na atmosferu u samoj nauci — na to da se izrazi zahtev šta se očekuje od društvenih nauka i od nauke u celini. Dosta smo lutali na putu stvaralačkog angažovanja društvenih nauka na izgrađivanju koncepcije naše odbrane bez obzira na to što naš koncept gradimo godinama. Drug Rukavina je u jednom istupanju na seminaru SSRN u SR Hrvatskoj govorio da već 12 godina postoji kontinuitet na izgrađivanju ovog koncepta koji se sada materijalizovao u Zakonu o narodnoj odbrani i drugim merama. Ali mislim da smo već sada u povoljnijoj atmosferi u kojoj se afirmiše istina da je narodna odbrana doslovce opštedruštvena briga. Zato ćemo moći efikasno aktivizirati ono što već postoji kao društvena misao, kao rezultat društvene misli u nas, i moći pronalaziti puteve kako dalje izgrađivati istraživački rad.

Da ne bismo ostali samo na terenu predviđanja, pomenuo bih neke podatke iz ličnog iskustva, na primer, sa simpozijuma u Kotoru, oktobra 1967. godine. To je bilo povodom 50-godišnjice Oktobra; seminar je imao pretežno istorijski karakter. Ali istupanja dvojice drugova (Save Popovića i Branka Končara) nastavnika Političke škole JNA, unela su sasvim nov akcent u razmatranja ove sekcije u čijem radu sam i ja učestvovao. Oni su razmatrali Lejninov koncept i dileme u vezi sa narodnom odbranom i stvaranjem Crvene armije. Ili, na primer, na politikološkom savetovanju u vezi sa etatizmom i samoupravljanjem kod nas, istupanje druga Dušana Dozeta u Bačkoj Palanci u tretiranju armije kao elementa političkog sistema (politikološko savetovanje 3—5. IV 1968. „Politička vlast i preobražaj etatističke u samoupravnu strukturu društva”). Za neke je ova diskusija bila otkrovenje. U celini, to je bio sasvim nov akcent u našim razmatranjima, ali i da budem pošten prema učesnicima, pomenuta diskusija je bila vrlo snažan podsticaj za one kojima je to bilo otkrovenje, da se lično orijentišu i u svojim istraživanjima i

da kompleksnije razmatraju naš politički sistem. Druga je stvar što je do istupanja druga Dušana Dozeta došlo tek trećeg dana kada većina gostiju i deo učesnika već nisu bili prisutni, a u objavljenoj knjizi istupanje je bilo sažeto i nije davalo punu sliku razmatranja. Ili, na primer, istupanja druga Pantelića u štampi. Mislim ne kao vojnog stručnjaka, čega u poslednje vreme ima podosta u našoj štampi, nego u smislu političkog, politikološkog pristupanja problemima narodne odbrane.

Uticaj realnog društvenog interesa da se aspekt narodne odbrane jače afirmiše u društvenim naukama dovešće do promena. Verovatno bi trebalo očekivati promene i u ličnoj orijentaciji istraživača u društvenim naukama i tome bi trebalo dati podršku. Promene se mogu očekivati i u programu istraživanja u oblasti društvenih nauka, koncepcijama uređivanja časopisa u oblasti društvenih nauka i uređivanju nekih serija u izdavačkoj delatnosti. Ovakve promene će sigurno značiti i menjanje ili korigovanje politike izdavanja sredstava za istraživanja u oblasti društvenih nauka.

Mihajlo VUČINIĆ

Naša zemlja je federativna zajednica. Federacija, s obzirom na svoju ulogu u zaštiti celovitosti i integriteta naše državne teritorije i društvenog sistema i dalje zadržava važne funkcije u odbrani. Istovremeno, veliki broj veoma značajnih zadataka je prenet na ostale društveno-političke zajednice, radne i druge organizacije itd. Republike su nosioci i organizatori, a opštine neposredno rukovode opštenarodnim otporom. Kao što je istakao drug Mitja Ribičič, nacionalni i drugi odnosi dobijaju sve značajniju ulogu na području narodne odbrane itd.

Očito je da naš sistem odbrane mora biti jedinstven. U čemu se i kako ostvaruje to jedinstvo, uz puno poštovanje suverenih prava republika i drugih društveno-političkih zajednica?

Milojica PANTELIĆ

Slažem se sa drugovima Ribičičem i Dozetom da je teorija opštenarodne odbrane stara u tom smislu što joj je izvoriste kod klasika marksizma — Marksa, Engelsa i Lenjina, ali je i nova utoliko što smo u društvenoj praksi i teorijskoj razradi otišli daleko u afirmaciji, u stvari, u sadašnjim uslovima našeg unutrašnjeg socijalističkog samoupravljačkog razvoja i međunarodnih odnosa, u realizaciji tih postavki klasika o opštenarodnoj odbrani o vojnoj organizaciji „naoružanog” naroda.

Mislim da u tom pogledu važi isto što i za celokupan društveni razvitak. Jer, nema nikakve sumnje u to, recimo, da je jedna od istorijskih zasluga Komunističke partije Jugoslavije na čelu sa drugom Titom u drugom svetskom ratu u tome što je znala i

umela da na kvalitetno nov način organizuje i izvede pobedonosni oslobodilački rat i socijalističku revoluciju, ali i kvalitetno nov način partizanske oružane borbe. Tako i danas kada je reč o koncepciji opštenarodnog odbrambenog rata, o praksi i teoriji tog i takvog rata, one su stare u tom smislu što im je izvoriste kod Marksa, Engelsa i Lenjina, a nove utoliko što ih mi izvesno i revolucionarno stvaralački razvijamo u datim istorijskim okolnostima.

Drugo pitanje se tiče teorije „nacionalnih armija”. Ne znam u kolikoj je meri u našem društvu rasprostranjena ta „teorija”. I ne bih ulazio u to. Ali mislim da je sa stanovišta naše društvene samoupravne prakse uopšte, a posebno društvene prakse na području opštenarodne odbrane — veoma potrebno ukloniti i izvesne nespozrazume koji svakako postoje u tom pogledu. Kada je reč o onome što podrazumevamo pod pojmom operativna armija, ne može biti govora o nacionalnim — republičkim armijama. U tom smislu da svaka nacija, svaka republika, ima svoju operativnu armiju. Jer, nama treba jedinstvena operativna armija — JNA — kao instrument federacije i svih radnih ljudi, naroda i narodnosti, svih republika SFRJ. Mislim da nam upravo takva jedinstvena operativna armija treba i iz društvenog, i vojnog aspekta, jer ćemo koncept opštenarodne odbrane najuspešnije realizovati ako imamo na toj osnovi rešen problem kakva je stvarno operativna JNA — okosnica svenarodne oružane borbe, spremna da u opštenarodnom odbrambenom ratu izvodi operacije, bojeve i borbe na čitavoj državnoj teritoriji.

To, naravno, ne znači da i na području organizovanja kadrovske politike, borbene upotrebe i drugih pitanja operativne armije, ne vodimo i ne treba sve više da vodimo računa i o problemima međunacionalnih odnosa. Ako smo zapisali u Ustavu i Zakonu o narodnoj odbrani da je pripremanje i organizovanje Jugoslovenske narodne armije u domenu federacije, to nikako ne znači da problematikom naše operativne armije ne treba da se bave i svi samoupravljačko-predstavnički faktori našeg društva. Federacija, pa time i JNA, kao jedan od njenih instrumenata, nije nikakva vannacionalna i vanrepublička ili apstraktna kategorija, već instrument zajedničkih interesa svih radnih ljudi, naroda, narodnosti i socijalističkih republika i pokrajina.

Međutim, na području teritorijalne odbrane i ratne pripreme društvenih delatnosti imamo u izvesnom smislu, drugu, specifičnu situaciju. Ustav i novi Zakon o narodnoj odbrani, koji predstavlja i specifičan izraz koncepta opštenarodne odbrane, zalažu se za to da se svaki društveni faktor, od radne organizacije do federacije, afirmiše kao kompleksni nosilac funkcije narodne odbrane, a to znači svih oblika otpora u opštenarodnom odbrambenom ratu, s tim što u okviru tih oblika otpora dominirajuće mesto pripada oružanoj borbi.

Međunacionalni odnosi su uvek na neki način aktuelni u našem samoupravnom socijalističkom razvoju kao sastavni deo samoupravnih socijalističkih društvenih odnosa. Mislim da smo u rešavanju međunacionalnih odnosa i na području opštenarodne odbrane

odmakli taman toliko koliko i u teoriji i praksi realizovanja koncepta opštenarodne odbrane. Čak bih rekao i to da smo u razradi međunacionalnih odnosa i iz teorijskog aspekta, na području opštenarodne odbrane u izvesnom zaostatku u odnosu na druga područja samoupravnog društvenog razvoja. I zato je jedan od zadataka Saveza komunista u Armiji i ne samo u njoj da tom problemu posveti mnogo veću pažnju.

Kad je reč o instrumentima jedinstva i samostalnosti na području opštenarodne odbrane, mislim da u teoriji i praksi opštenarodne odbrane moramo stalno voditi računa o oba faktora, istovremeno ih isticati i rešavati. Jer, ako se insistira samo na jednom, ne može a da ne trpi drugi, i obratno. Ako je reč o instrumentima kojima se obezbeđuje jedinstvo opštenarodne odbrane, pored Ustava SFRJ, Zakona o narodnoj odbrani, a, pre svega, koncepcije opštenarodne odbrane, postoji i drugo područje — područje praktičnih mera kojima se obezbeđuje jedinstvo, a istovremeno i neophodna samostalnost svih društvenih faktora i subjekata opštenarodne odbrane. Te praktične mere smo u Zakonu o narodnoj odbrani nazvali jedinstvenim osnovama i pripremnim merama koje utvrđuje federacija. Naravno, one moraju da se utvrđuju i na svim drugim nivoima — u republici, pokrajini, opštini.

U daljem razvoju i realizaciji koncepta odbrane, kao i čitavom društvenom razvitku, pored drugih društvenih instrumenata afirmisaće se i instrument samoupravnog dogovaranja. Razume se, ono će se u specifičnim oblicima ispoljiti na području opštenarodne odbrane. Istovremeno sa našim naporom da što više afirmišemo samoupravno dogovaranje, moramo biti što određeniji i konkretniji.

Na širokom i bogatom frontu raznovrsnih oblika otpora u opštenarodnom odbrambenom ratu očitavaju se, po mom mišljenju, tri osnovna strategijska pravca. Prvi je pravac raznovrsnih oblika otpora u domenu oružane borbe operativne armije. Tu smo postigli značajne rezultate. Ali, u datom društvenom trenutku i tu se mnogi problemi postavljaju na nov način. Mislim da je osnovni — u potrebi evolucije u rešavanju svih ključnih problema izgradnje i ratne upotrebe operativne armije. Ta evolucija je već u toku, ali je treba proširivati i ubrzavati.

Drugi strategijski pravac raznovrsnih oblika otpora je na području teritorijalne odbrane koju, kako smo definisali Zakonom o narodnoj odbrani, sačinjavaju teritorijalne oružane jedinice, službe teritorijalne odbrane u najširem smislu reči, civilna zaštita i milicija u ratu. Tu je, razume se, pored oružane borbe, reč i o drugim oblicima otpora.

Treći strategijski pravac — to su oblici otpora, u suštini, van „dijapazona” oružane borbe. Mislim da smo u tom pogledu, bez obzira na to što imamo bogata iskustva NOR-a, u velikom zaostatku. I zato je prvenstveni zadatak svih društveno-političkih i drugih organizacija da izučavaju, pripremaju, organizuju i izvode političke, diverzantske i druge oblike otpora.

Ilustrovaću to samo sa nekim primerima. Svež mi je u sećanju primer Norveške iz II svetskog rata, kad su sve sportske organizacije koje su imale nekoliko hiljada mladih, odlučile da ne daju priredbe dok traje fašistička okupacija. I to je oblik otpora. Za mene je oblik otpora i ova nema demonstracija Pražana na sahrani Jana Palaha, zatim skidanje saobraćajnih znakova, kućnih numera itd.

Dr Laslo REHAK

Koncepcija i upotreba maternjeg jezika

Ukazao bih ovde samo još na jedan element kada se govori o nacionalnoj komponenti. Ovde je u diskusijama dominirala nacionalna komponenta kao globalni interes koji proizilazi iz nacionalnog kolektiviteta. Zadržao bih se ovde na još jednom elementu koji nije nezavisan od tog globalnog nacionalnog interesa, ali je jedan od posebnih vidova ispoljavanja nacionalnog elementa kod pojedinaca, kao nacionalni atribut ličnosti svakog pojedinca: radi se o upotrebi maternjeg jezika.

Mislim da je u našoj javnosti u celini, u našem školskom sistemu i javnom saobraćaju dugo vladalo mišljenje, i to uprošćeno, o jeziku kao tehničkom sredstvu za sporazumevanje, a u manjoj meri je jezik shvatan kao integralni deo čovekove ličnosti. Odraz ovakvog vulgarizovanog i jednostranog shvatanja mogli smo videti u našim školskim programima, zakonskim i podzakonskim normama, u društvenim konvencijama, u shvatanjima i pogledima građana itd.

Polazeći od našeg antropocentrizma, našeg shvatanja socijalističkog humanizma, maternji jezik i njegova upotreba dobijaju jednu drugu dimenziju.

Nije slučajno što je naša armija koja u velikoj meri računa sa faktorom čovek i vaspitava tog čoveka, postigla najveće rezultate u našoj zemlji u pogledu psihologije, primenjene psihologije, andragogije, socijalne psihologije itd. Uvažavanje u većoj meri upotrebe maternjeg jezika ne samo kao elementa nacionalne ravnopravnosti, već i kao značajnog elementa uvažavanja ličnosti čoveka, je veoma važno i značajno.

Mislim da uvažavanje jezika kao integralnog dela ljudske ličnosti, a ne samo kao tehničkog sredstva sporazumevanja, dobija značaj ne samo zbog onih 15 ili 20 procenata ljudi koji ne govore srpskohrvatskim jezikom kao maternjim, nego i zbog psihologije i navika pripadnika velikih nacija (u našim razmerama velikih nacija). Mislim da uvažavanje maternjeg jezika ima značajnu ulogu u savlađivanju etnocentrizma koji se normalno javlja u nedovoljno razvijenim sredinama, i ne samo tamo, i to se različito ispoljava kod pripadnika malih i velikih nacionalnih skupina. To je aktuelno za svaku našu sredinu. Uvažavanje malih i velikih, međusobno uvažavanje, to je jedan od onih elemenata spona i veza među našim narodima i narodnostima koje u globalu nazivamo „bratstvo i jedinstvo”. U postavljanju ciljeva i zadataka moramo da budemo realni i revolucionarni, a ne nestrpljivi malograđanski radikalisti. Ne mo-

žemo tražiti prebrzo i nerealno prožimanje kultura ili međusobno znanje jezika. Ali u zahtevu međusobnog uvažavanja, uvažavanja i različitosti i učvršćivanja uverenja da nam to neće smetati u formiranju i zajedničkih navika i zajedničkog moralno-političkog jedinstva — moramo biti odlučni i beskompromisni.

Berislav BADURINA

Nauka u odbrani i nauko

Rekao bih najpre nešto o tome za što se založio i drug Rehak, naime, da bi trebalo da u nauci u celini, a posebno u društvenim naukama, odbrambeni aspekt bude mnogo prisutniji nego do sada. U tome vidim izvanredno važan pravac naše aktivnosti koji nam može doneti veoma značajne rezultate na planu jačanja opštenarodne odbrane. Ta orijentacija ima dvostruk značaj. S jedne strane, time se obogaćuje nauka, pa je, prema tome, i za nju korisna. Naša nauka nije do sada uzimala u dovoljnoj meri u obzir i ovaj element koji ima i te kakve reperkusije na celokupan život zemlje. S druge strane, svi mi koji radimo u Armiji na problemima opštenarodne odbrane uvereni smo da većim osloncem na nauku možemo mnoga pitanja rešavati kvalitetnije. Ta obostrana korist upućuje nas da istovremeno i usklađeno radimo na tome da nauka i naučno-istraživački rad budu u najvećoj meri prisutni u razmatranju i rešavanju svih pitanja vezanih za opštenarodnu odbranu. Mislim da možemo reći da ćemo takvom orijentacijom, ako je budemo dosledno sledili, postići nove značajne promene na polju jačanja naše odbrane u celini i to uz relativno ograničena dodatna ulaganja. Kadrovske teškoće postoje. Uveren sam čak, da su sada to najveće teškoće, ali moramo tražiti rešenja da ih savladamo, što nije nemoguće pod uslovom da imamo jasnu orijentaciju i da stvaramo neophodne okolnosti za razvoj naučnoistraživačkog kadra.

Naznačiću samo neka područja aktivnosti gde bi nam orijentacija na jače prisustvo nauke i naučno-istraživačkih metoda dala značajne rezultate. Prvo, to je područje tehnologije rukovođenja, upravljanja, komandovanja, odlučivanja. Drugo važno područje je utvrđivanje osnovnih pravaca sticanja borbene prednosti nad bilo kojim protivnikom i rešenost da uporno sledimo te pravce. Nema potrebe dokazivati da je neophodno da u čitavom našem radu, i kad je u pitanju operativna vojska i kad je reč o teritorijalnoj odbrani ili ostalim vidovima i oblicima otpora, budu prisutna nastojanja da otkrijemo slabe tačke protivnika i da te njegove slabosti produbimo. Očito je da bez naučnog prilaženja to nećemo postići.

Sledeće područje obuhvata odnos između ulaganja (ne samo materijalnih) i efekata koji se postižu. Moramo težiti da svako naše ulaganje da što veći efekat. To je potrebno utoliko više što su naše materijalne i druge mogućnosti ograničene, pa svaka investicija mora biti na pravom mestu i u pravo vreme.

Dalje, modernizacijom programiranja i planiranja razvoja naših oružanih snaga, nastojanjem da ti programi i planovi budu što dugoročniji (naravno, koliko to razni činioци dozvoljavaju) i unoše-

njem potrebne dinamičnosti i intenzivnosti u tu celokupnu delatnost otvaraju se nove mogućnosti za jačanje našeg sistema opštenarodne odbrane.

Zatim, podsticanje maštovitosti naših ljudi i utvrđivanje specifičnih originalnih rešenja u raznim oblastima naše ratne doktrine može nam doneti mnoge koristi i sada u miru i u eventualnom ratu. Slično je i sa pitanjem organizacije. Upravo sistem opštenarodne odbrane zahteva izvanrednu organizovanost, što je jedna od osnovnih pretpostavki da bude efikasan. Naravno, sastavni deo te organizovanosti je i pitanje obaveštenosti građana o merama odbrane, da bi uvek i u svakoj situaciji znali šta i kako treba da rade.

Ima i drugih područja, gde bi nam orijentacija na jače prisustvo nauke i naučnoistraživačkog rada dala za relativno kratko vreme, uz relativno ograničena ulaganja, značajne rezultate.

Drugo pitanje o kome bih rekao nekoliko reči je pitanje jedinstvenosti sistema opštenarodne odbrane. Naša opštenarodna odbrana predstavlja veliki složeni sistem koji se mora ponašati po pravilima ponašanja takvih sistema. Sistem opštenarodne odbrane može da uspešno deluje jedino kao jedinstven. Istina, u eri detatizacije, decentralizacije raznih društvenih funkcija i odgovornosti, u eri jačanja prava i dužnosti svih aktivnih činilaca našeg društva, može izgledati delikatno ukazivanje na ovo pitanje.

Međutim, uza svu njegovu delikatnost, insistiram na jedinstvenosti sistema opštenarodne odbrane. Zašto insistiram? Pre svega zbog toga što je opasnost koja može našoj zemlji da zapreti jedinstvena. Nema spoljnih opasnosti koje bi bile posebne za Slovence, za Srbe, za Makedonce itd. Svaka spoljna pretnja javlja se kao jedinstvena opasnost za našu zemlju kao celinu. Drugo, postoji jedinstven nacionalni i revolucionarni interes svih naših republika, svih naroda i narodnosti i svih radnih ljudi da brane našu samoupravnu socijalističku zajednicu. Zatim, i svaki ratni slučaj u kome se naša zemlja može naći bio bi jedinstvena akcija protivnika u odnosu na čitavu zemlju, a ne samo na deo naše zemlje. Danas su borbena sredstva koja bi agresor upotrebio u bilo kojem ratnom slučaju (u ograničenom ili opštem ratu, klasičnom ili nuklearnom) takva da bi njima istovremeno obuhvatio celu zemlju.

U takvoj situaciji moramo agresoru suprotstaviti jedinstven napor zemlje, izražen u jedinstvenom sistemu odbrane koji obuhvata poznate elemente: operativnu armiju, teritorijalnu odbranu i sve druge vidove i oblike otpora. Osnovna pretpostavka jedinstvenosti sistema je jedinstveno shvaćanje i tumačenje koncepcije i utvrđivanje i realizovanje nekih neophodnih zajedničkih stavova iz oblasti organizacije, rukovođenja, naoružanja i načina vođenja borbenih dejstava, uz maksimalno vođenje računa o posebnostima ne samo republika nego i užih društveno-političkih zajednica. Uporedo s tim neophodno je stalno podsticati i razvijati inicijativu svih subjekata naše opštenarodne odbrane i odlučno se suprotstavljati svakom pokušaju da se iz jednog centra (ne samo iz federacije) određuju formule i šabloni za organizovanje odbrane. Svaki šablo-

nizam i svaki pokušaj da se sve reguliše odozgo direktno su protivni duhu naše koncepcije opštenarodne odbrane i mogu imati štetne posledice.

Mihajlo VUČINIĆ

Poznato je da je koncepcija naišla na široku podršku i da je sa oduševljenjem prihvaćena od ogromne većine radnih ljudi. To nije slučajno. Oni u njoj vide dalju afirmaciju i realizaciju samoupravnih prava i realnu mogućnost odbrane svoje zemlje. Njihova visoka politička svest i zrelost došla je do izražaja u nizu konkretnih inicijativa, u formiranju radničkih i omladinskih formacija, nabavci oružja i opreme, razvijanju novih sadržaja i organizacionih oblika opštenarodne odbrane itd. Sa istim takvim oduševljenjem prihvaćena je i od pripadnika JNA.

Međutim, kao što se svakom našem koraku i uspehu u samoupravnom razvitku suprotstavljaju birokratske i reakcionarne snage tako je i sa koncepcijom odbrane. Sa tim moramo računati. Na idejnom planu ima dilema i nerazumevanja društvenih procesa na planu odbrane. Reč je o odnosima: operativna armija — teritorijalna odbrana, država — nacionalno-republička komponenta u konceptu, država — odbrana itd. Gde su koreni tih dilema i pojava? Uloga SKJ u JNA na tom planu?

Branko BOROJEVIĆ

Dok smo još kod ovih opštih idejnih osnova hteo bih da ukazem na neke koje, istina, izgledaju kao dileme, ali im treba dati pravu dimenziju i pokazati kakve su stvarno. Da li, na primer, ima dilema — oko uloge i odnosa i operativne armije i teritorijalnih jedinica ili, možda, oko odnosa: federacija — nacionalno-republička komponenta u konceptu opštenarodne odbrane itd. Mislim da je odgovor lako naći onog momenta kada vidimo šta su glavne društvene osnove i premise opštenarodne odbrane.

Prvo, moramo odmah poći od toga da je osnovna funkcija opštenarodne odbrane spoljna. Kad bi mir bio trajno obezbeđen, naše društvo ne bi trebalo da je izgrađuje, jer bi moglo imati miliciju za održavanje reda i zaštitu u zemlji. To je osnovni sadržaj za određivanje karaktera opštenarodne odbrane. Svako ko bi ugrozio integritet Jugoslavije, nezavisnost naroda, samoupravni socijalistički društveni sistem — morao bi da se neposredno sudari sa našim snagama opštenarodne odbrane.

Drugo, društvena sadržina opštenarodne odbrane je izuzetno značajna. Ona je u socijalističkim tekovinama koje smo ostvarili kroz rat i revoluciju i u tekovinama društvenog preobražaja koje je samoupravno socijalističko društvo razvilo.

Ta dva društvena stuba nisu više samo izvor i moralni kapital, već činioци koji neprekidno deluju. Društvo, pored operativne armije,

gradi teritorijalnu vojsku u koju su svrstani radni ljudi, njima se daje naoružanje, oprema itd.

Dakle, te komponente su glavni znaci raspoznavanja, tj. da li jedna idejna ili politička manifestacija ima karakter takvog polarizovanja snaga i kakav je odnos prema njima. Ako u Jugoslaviji imamo pojavu iredente, na ma kom njenom području ta pojava se može relativno brzo prepoznati po tome kako se odnosi prema našem socijalističkom društvenom poretku i integritetu, nezavisnosti i suverenitetu Jugoslavije.

Istakao bih da smo kroz našu politiku izgradili i treću, trajnu komponentu, a ta je — jasna spoljnopolićka koncepcija Jugoslavije koja se dosledno bori za mir, za ravnopravnost i saradnju među narodima za nemešanje u unutrašnje uređenje drugih država, koja, dakle, svoju oružanu silu razvija nužno samo da se obezbedi od spoljne agresije. U saglasnosti s takvom politikom razvijamo ceo-kupni sistem opštenarodne odbrane. Mi smo protiv primene nasilja u međudržavnim odnosima, mi smo za razoružanje, za uništavanje svih arsenala atomskog oružja. To je postala znaćajna komponenta naše snage i odbrambene politike i zbog toga se nismo vojnićki konfrontirali u blokove i ne dajemo nikome povod da nas napadne. I zaista — sve to izražava dubok interes svih naših naroda. A kada bi bili napadnuti, ne preostaje im ništa drugo, nego da brane svoje egzistencijalne interese, pravo na slobodan život, kao građani i kao narod itd.

Ovo govorim i zbog toga što se ponekad nepravilno istiće da, na primer, stepen nerazvijenosti utiće na ocenjivanje odnosa prema odbrani zemlje. Međutim, pokazalo se da i razvijeni i nerazvijeni narodi jednako odlučno brane svoju slobodu i nezavisnost. Tako su se i narodi Jugoslavije kroz rat i revoluciju, s oružjem u ruci — i to u ogromnoj većini — saglasili da ta zajednica koju su stvorili najbolje štiti njihove nacionalne i socijalistićke interese. Pojedinci ili grupe koje su protiv toga, brzo se i sami demaskiraju kao anti-socijalistićke ili iridentistićke snage i sl.

Ako tako gledamo, mislim da i neka idejna nerazumevanja u opštenarodnoj odbrani ne mogu biti tako velika, jer su je u okviru naših socijalistićkih odnosa prihvatile sve progresivne i patriotske snage. Sve one druge snage koje bi radile protiv interesa Jugoslavije — neprijateljske, antisocijalistićke snage — sve one koje bi radile za račun neprijatelja Jugoslavije, za račun neke strane sile, mogu se onda lakše prepoznati i može se protiv njih odlučno boriti.

Mislim da je za Savez komnista sada veoma znaćajno širenje ovakvog koncepta o našim mogućnostima, čistoti naših stavova, obavezi građana u opštenarodnoj odbrani i da se suzbijaju tamo gde ih ima, neverica, kolebljivost i uticaj neprijateljskih snaga izvana.

Zbog toga cenim da nema ideološke dileme širih razmera, kao što je, recimo, nacionalni momenat. Činjenica je da smo mi u ratu ovu komponentu socijalistićke revolucije pravilno razvili. Ona je išla odozdo. Jugoslovenska armija je stvorena na kraju rata i možda je donekle ostala jednostrana u strategijskoj konstelaciji snaga jer se, pored operativne armije, nije razvila i teritorijalna, partizanska

komponenta. Istina, 1948. godine stvaraju se partizanske jedinice i štabovi. Ovi partizanski štabovi koji su bili po svim republikama imali su nacionalno-republičke karakteristike. Deset godina kasnije razvio se celovit koncept opštenarodne odbrane, no najviše se razvijao u okviru JNA, da bi se sada iz poznatih razloga, novim kvantitetima pristupilo razrađivanju organizacije teritorijalnih jedinica i mnogih poslova na pripremama društva za odbranu.

Sasvim je jasno da u idejnoj i političkoj sferi treba razjašnjavati i nove pojave koje postavlja materijalizacija koncepta opštenarodne odbrane.

Nacionalna komponenta dobija time punu afirmaciju u ovom delu teritorijalnih oružanih snaga, kroz samoupravne institucije na svim nivoima, i u JNA u kojoj se revolucionarni kadrovi kao nosioci te koncepcije brinu o doslednom sprovođenju politike SKJ u međunacionalnim odnosima. Stavove u pogledu upotrebe jezika smo manje-više principijelno raščistili, ali to treba i dalje razvijati. Osim upotrebe srpskohrvatskog jezika u komandovanju, obuci, sprovođenju borbenih i drugih zadataka u jedinici, u svemu drugom što je van obuke i naredjenja — ljudi u jedinici mogu da upotrebljavaju svoj jezik. Pored toga, korespondencija, na primer, naše vojne komande u Ljubljani ili Skoplju sa građanskim vlastima treba da bude na slovenačkom, odnosno makedonskom jeziku. No tu se još mogu razrađivati i drugi detalji o upotrebi jezika.

Sigurno je da ima značaja stalno naglašavanje da se u Jugoslovenskoj narodnoj armiji ne zapostavi briga o nacionalnim i međunacionalnim odnosima itd. To je važan zadatak za SK i sve nadležne organe, zadatak koji se mora sprovoditi bez dilema i nedoslednosti.

Možda ima potrebe da se podsetimo na jedan dijalektički, marksistički stav u nacionalnom pitanju. Lenjin je stalno govorio da ona nacija koja je nekada bila hegemon, ima zadatak u socijalističkoj zajednici da se stalno bori za afirmaciju drugih naroda, da se u svakom pogledu ravnopravno razvijaju, i da se stalno energično bori protiv mogućeg hegemonističkog zastranjivanja, a da ovi drugi narodi istovremeno kroz razvoj svojih prava ističu sve ono što ih međusobno spaja.

Razume se, mi tu imamo i druge sadržaje u tom integrišućem elementu. U razvijanju pravilnog zajedničkog interesa razvija se i patriotizam svakog naroda posebno i svih u celini. Naš patriotizam i osećanje spremnosti da se daju žrtve za odbranu socijalističkih tekovina i integriteta zemlje zasniva se na socijalističkom patriotizmu svakog naroda i narodnosti i na zajedničkom interesu koji se kroz njega izrazio. A u čemu se ogleda taj zajednički interes? U očuvanju integriteta i svih elemenata solidarnosti. Mislim da ovaj elemenat solidarnosti koji će i IX kongres SK naglašavati i sa ekonomske i sa drugih strana, treba da naglasimo u konceptu opštenarodne odbrane.

Međutim, ako SK to usmerava i razjašnjava, tu ne može doći do većih razlika i dilema.

Možda smo sada, ne razrađujući nove pojave, ne definišući dovoljno svaki od ovih elemenata, postali ponekad u jednom ili drugom pravcu jednostrani i nedorečeni. Kada se radi o narodnoj odbrani, mislim da nas aktuelnost problema obavezuje da budemo precizni i jasni.

Ili, uzmimo u razmatranje pitanje odnosa države i odbrane. Mislim da ovde i za teoriju mogu biti interesantne šire razrade, jer tu ima novoga. Ali, za praksu je možda važno imati u vidu da deetatizacija u odnosu na narodnu odbranu nije sasvim istog karaktera kao i u privredi. To je činjenica. Jer ako i po čemu država ima kompetencije, onda je to u odnosu na Armiju. Međutim, iako je država i u republici i niže — samoupravno društvo je primilo na sebe takođe krupne vojne poslove, što čitavom kompleksu pitanja država — odbrana daje nove kvalitete. Iz toga slede značajne implikacije za nove odnose društvo — Armija itd.

Mislim da ni tu nema dilema većih razmera. Istina, u Armiji moramo stalno delovati da se, usled tradicionalizma ili inercije ne ispoljava klasično, staro shvatanje položaja Armije u društvu. Na kraju smatram da se nalazimo pred obavezom široke idejne i vojno-političke akcije informisanja i upoznavanja ne više samo određenih krugova nego celokupnog naroda sa suštinom koncepcije opštenarodne odbrane. Pri tome ne treba da se zadržavamo samo na nejasnoćama, već da uporno razjašnjavamo sve strane naše koncepcije do stepena punog saznanja građana i naroda o opštenarodnoj odbrani. Izgradnja ljudskog faktora je na prvom mestu za Savez komunista i društveno-političke organizacije. Briga o ponašanju čoveka o njegovom mnjenju, svesti, o moralno-političkoj i psihološkoj pripremi za eventualne ratne situacije — to mora biti u centru pažnje. Jer, osnova na kojoj snaga naše opštenarodne odbrane počiva jeste u političkom i borbenom jedinstvu našeg ljudskog faktora.

Mihajlo VUČINIĆ

U nekim krugovima se u nas može čuti da je ovo što mi radimo na planu narodne odbrane svojevrsna militarizacija društva.

Branko BOROJEVIĆ

Savez komunista nije nikada i niukom vidu unosio ideju militarizma u naše društvo. Militarizam znači dominaciju vojnog oblika organizovanja i vojnih kriterijuma koji se nameću politici, privredi, diplomatiji, međunarodnim odnosima itd.

Ovo podruštvljavanje vojnih poslova i nadležnost samouprave u izgradnji velikog dela oružanih snaga — to je demilitarizacija. Značajno je i to što nema stajaće teritorijalne vojske. Kad bismo imali u miru stajaće teritorijalne jedinice, kad bi veliki vojni potencijal diktirao ekonomici i politici, to bi bio militarizam.

Ovde se, sada vrši područstvljavanje i deetatizacija. Važno je to što se u onom delu gde prerogativi državne vlasti ostaju, kao što se kod nas jasno vidi, sistem političkog rukovođenja armijom ostvaruje preko predstavničkih i drugih organa društva.

Berislav BADURINA

S tim u vezi da li ima ili nema dilema o premisama na kojima bazira naša koncepcija opštenarodne odbrane, a jedna od takvih je i ocena opasnosti koje nam prete spolja, mislim da moramo imati jedinstven pogled na pitanje realne ocene tih opasnosti. Čuvajući se svakog dramtizovanja događaja i situacije, moramo objektivno sagledavati, analizirati i procenjivati sve verovatne pretnje spolja, težeći da predviđamo budućnost, a ne samo da konstatujemo ono što se desilo.

Branko BOROJEVIĆ

Slažem se. Ne može biti iluzija — u Jugoslaviji moramo da polazimo od jednog principa — da se branimo od svake agresije bilo sa koje strane došla, bilo pod kakvim izgovorom. Ja insistiram na tome da učinimo sve i upoznamo naše ljude sa koncepcijom. Naše vojnostrategijske procene su dugo bile i ostajale u vojnom krugu. Sada ih je Savet narodne odbrane dao šire, ali opet za jedan vodeći deo kadrova. One još nisu postale instrument spoznaje svih građana Jugoslavije.

Vasilije CEROVIĆ

Teorija i praksa opštenarodne odbrane obuhvaju, u stvari, dva sklopa problema: one koji se tiču njene opšte svrhe, njene koncepcije o odbrambenom ratu, i one koji se odnose na tehniku sprovođenja ove ideje o odbrani. Ako govorimo o opštem idejnom konceptu i o tome da se on naslanja na naučni socijalizam, na ono što su dali Marks, Engels i Lenjin, rekao bih da idemo ka tom naučnom nasleđu ili, tačnije, da od njega polazimo preko jednog mosta koji smo sami izgradili u oslobodilačkom ratu i revoluciji, i da to nipošto ne treba da zanemarimo. A baš nam oslobodilački rat i revolucija, kao i slični ratovi koji su kasnije vođeni i vode se i danas pružaju iskustva trajne važnosti, naročito u pogledu socijalnih i nacionalnih obeležja armije.

Engels je definisao vojsku kao organizaciju naoružanih ljudi koje država izdržava radi vođenja napadnog ili odbrambenog rata; za njega je naoružani narod bio ideal, pa ipak je dalekovidno predviđao da dokle god postoji opasnost od rata, neće nestati potrebe za stalnim armijama. Ali, kao što je primetio Mering, čak i takav izvanredan um kao što je Engels, teško je izbegavao uokvirujuće dej-

stvo istorijskog materijala koji je naučno obrađivao: njega je, na primer, čvrsto vođenje operacija na američkom Jugu u građanskom ratu ponekad zavelo da veruje u njihovu pobedu, dok je Marks nepokolebljivo verovao da će pobediti severne države. Engels je, dakle, u konkretnom slučaju pridavao veći značaj vojnoj organizovanosti, a Marks socijalnim komponentama vojne organizacije.

Mislim da naš oslobodilački rat pokazuje izvanredno uspele i originalnu asimilaciju teorijskog nasleđa naučnog socijalizma i da je, u koječemu, to nasleđe obogatilo. Ali, mislim, isto tako, da je aktuelna situacija po mnogim oznakama nova i neponovljiva i da svaku savremenu vojnu organizaciju i svaki savremeni rat treba ispitivati, kako je Lenjin savetovao, po njihovim konkretnim karakteristikama.

U vezi s tim skrenuo bih pažnju na jednu Marksovu misao prema kojoj socijalizam odbacuje politički plašt tamo gde pokazuje svoju svrhu, svoju dušu, drugim rečima da se ispoljava kao socijalna revolucija, a ne samo kao politička borba za vlast. Mislim da se koncepcija opštenarodne odbrane, u tom pogledu, nalazi na tom Marksovom tragu. Svi smo mi svedoci fakta da se u nas menja država, menja federacija, da se one menjaju u smislu jačanja samoupravnih elemenata, ravnopravnosti naroda i narodnosti i smanjivanja klasičnih elemenata države, dakle u smislu deetatizacije. Meni se čini da se iste te stvari reflektuju i na koncepciju opštenarodne odbrane. Ako smo i ranije imali nešto što smo nazivali snagama narodne odbrane, izvan operativne armije, ali nešto što je prevashodno organizovala Armija sama i po svom tipu, sada se u tom pogledu dešavaju suštinske promene, sada se uvećavaju ingerencije samoupravnog društva u organizovanju sistema opštenarodne odbrane, uvećavaju se samoupravna prava i dužnosti radnih organizacija i društveno-političkih zajednica i na tom području društvene delatnosti.

Tim povodom podsetio bih na jednu napomenu Klauzevica prema kojoj: ukoliko se naoružani narod organizuje po tipu stajace vojske, utoliko su njegove moralne snage, oblici organizacije, pa i ukupna borbena sposobnost slabije izraženi; ukoliko on ne podleže tim principima organizacije, utoliko je to veća snaga. Podsetio bih, isto tako, na još jedno njegovo opažanje: da je nemoguće ne videti bliskost koja postoji između prirode naoružanog naroda i pojma odbrane, da je, dakle, nemoguće ne videti da naoružani narod pripada, pre svega, odbrani i da će dejstva kojima on nadmašuje napad ispoljavati prvenstveno u odbrani.

Odjek društvenih promena u nas, odjek razvoja samoupravljanja i procesa deetatizacije, ogleda se i u novom društvenom položaju vojnih starešina. Njihova društvena aktivnost na daljoj razradi i praktičnom ostvarivanju koncepcije opštenarodne odbrane ima ista obeležja kao i društvena aktivnost na svim drugim područjima društvenog života.

Hteo bih da dodirnem još jedno pitanje za koje mislim da ima suštinsku važnost. Ono se tiče praktičnog ostvarivanja koncepcije

opštenarodne odbrane, ukratko ekonomske strane stvari. Ne mislim da su profesionalni vojnici uvek naklonjeni tome da misle ekonomski ili da široko razmatraju ekonomske probleme. Njih prevashodno zanima efikasnost, a ekonomske probleme društva ponekad zanemaruju. Razume se, društvene obaveze i društvena angažovanost naših starešina upućuje ih upravo na to da se s najvećim razumevanjem odnose prema ekonomskom razvoju i ekonomskim problemima društva. Mislim da nas društveni trenutak u kome se nalazimo — sprovođenje privredne i društvene reforme — i situacija koja je manje-više očevidna u pogledu relativne oskudice finansijskih sredstava za programe modernizacije, povećavanja produktivnosti rada i zapošljavanja — obavezuju da najekonomičnije i najracionalnije trošimo sredstva koja odvajamo za odbranu i da ne očekujemo više nego što društvo može da dá za finansiranje programa opštenarodne odbrane. Moramo, najposle, da razumemo da materijalna sredstva koja ćemo nadalje imati uveliko zavise od programa modernizacije industrije i poljoprivrede, od sprovođenja privredne i društvene reforme. Osim toga, mi, ponekad, poneti izvanrednim političkim raspoloženjem ljudi i njihovom moralnom uverenosti u ispravnost koncepcije opštenarodne odbrane, računamo da su i svi drugi činioци (u prvom redu materijalni) iste veličine, a oni to nisu. Hoću da kažem da se svi zadaci koje koncepcija podrazumeva ne mogu ostvariti u kratkom roku, da je preko potrebno veoma brižljivo, naučno zasnovano, planiranje na duži rok (na pet do deset godina) i utvrđivanje liste najprećih zadataka, i da je, isto tako, neophodno koordiniranje odbrambenih napora svih subjekata i integrisanje sredstava kojima raspolazemo.

U javnosti su, ipak, pokrenute diskusije o tome hoće li jedna opština biti naoružana topom, a druga puškom i šta treba učiniti da u tom pogledu ne bude razlika. Ne mislim da idejna opština treba da bude diskriminisana u odbrambenim pripremama, ali mislim da postoje razlike između stvarnih potreba razlićitih opština, i s obzirom na to čime Armija raspolaze na pojedinim područjima, i s obzirom na njihov geo-strategijski značaj. Jednom rećju, te se razlike moraju uvažavati da bi se nabavljalo i da bi se radilo ono što je za prvi mah i za perspektivu najcelishodnije. Koordinacija i integracija o kojima je reć, u stvari se i mogu najbolje postići samoupravnim metodima i zajedićkim radom društveno-politićkih faktora i komandi operativne armije.

Na kraju bih se osvrnuo i na izvesne pacifistićke ideje koje su dobile podsticaj razvojem termonuklearnog oružja i apsurdnošću termonuklearnog rata. Te ideje su prisutne u svetu i njihovi odjeci se javljaju i u nas. Međutim, bilo bi doista kratkovido zanemarivati činjenicu da se u senci nuklearnog oružja i pretnje nuklearnim ratom uveliko širi kompleks konvencionalnog naoružanja maltene u svim državama sveta, čak i u onima tradicionalno neutralnim, i da agresivni ratovi i oružane intervencije tako reći ne prestaju. Prema tome, pacifizam ne bi mogao da bude idejna osnova u našim razmišljanjima i to bi trebalo otvoreno reći. U isto vreme treba zapaziti da koncepcija opštenarodne odbrane sasvim sigurno doprinosi demi-

stifikaciji vojnog zanata, da ona podružtvlja i područje odbrambenih poslova, dakle, područje u kome su građani i proizvođači, i u kapitalističkom i u etatističkom socijalističkom sistemu, najviše udaljeni od odlučivanja i uticaja. Samim tim koncepcija opštenarodne odbrane doprinosi da strategijska razmatranja i razmišljanja ne budu stvar uskog kruga profesionalaca, nego da, na izvestan način, postanu stvar svih ljudi koji su pozvani da brane zemlju i da se, u slučaju napada, bore ne čekajući za to nikakvo posebno naređenje.

Dušan DOZET

Problematika velikih sistema i razmišljanje o njima, o čemu je govorio general Badurina, predstavlja modernu problematiku i moderan način razmišljanja, bez čega se danas moderno društvo ne može razvijati. Uvjeren sam da ćemo mi, i kao društvo i kao armija, morati prihvatiti i iskoristiti rezultate novih nauka i nove naučnoistraživačke metode. Na tom polju smo zaostali i to bi moglo imati teške posljedice. U tom pogledu se potpuno slažem sa iznesenim stavovima. Uostalom, knjiga „Izazov Amerike” Žan Žak Servana, koja je postala bestseler, takođe o tome svjedoči. Međutim, mislim da bi trebalo jasno reći da ni veliki sistemi, pa, prema tome, ni odbrana, nisu samo tehnološki, što, svakako, i Badurina ima u vidu. No, nisam siguran da svi to imaju u vidu. Kad je riječ o velikim sistemima u društvu, interesantno je da i Servan na kraju dolazi do toga da u njihovoj osnovi leže prevashodno društveno-politički problemi. Veliki sistemi koji su u Americi stvoreni takođe počivaju na društveno-političkim osnovama. Amerikanci su uspjeli da izgrade racionalne i efikasne sistema na osnovama državno-kapitalističkog uređenja.

Naši veliki sistemi moraju biti uključeni u naše društvene relacije. U tom smislu mislim da je naš najglobalniji sistem upravo sistem samoupravnog društva i da svi ostali veliki sistemi moraju tražiti u tim okvirima svoje pozicije. Zbog toga i narodna odbrana kao veliki sistem ima svoje veoma značajne društveno-političke, a isto tako krupne tehnološke, organizacijske i druge aspekte. Slažem se da moramo usavršavati tehnološke, organizacijske i druge aspekte, jer bez njih nećemo moći do kraja riješiti probleme, ali pod uslovom da sistem odbrane bude postavljen u okvire društvenog sistema. Jer, mi bismo mogli napraviti tehnološki savršenu strukturu koja, ipak, ne bi bila u stanju da izvrši zadatke u našim uslovima. Naprotiv, doživjela bi teške neuspjehe.

Vasilije CEROVIC

Veliki sistemi i moderna teorija upravljanja i komunikacija se, po tehnološkom postupku, približavaju samoupravnom organizovanju društva. Jer, koja je svrha uvođenja automatskih mašina — da se radnik, koji je izvodio jednu jedinu operaciju na traci, oslobodi

tog stereotipnog posla koji uopšte ne razvija njegove sposobnosti. Tako se, dakle, stvaraju šanse da radnik svoje sposobnosti razvija, da razvija svoju celokupnu ličnost. Razume se, društveni uslovi i društveni odnosi uveliko utiču na to hoće li se to „oslobođeno vreme” upotrebiti za razvijanje ličnosti radnika ili će on ostati po strani od toga, zbog raspodele koja u kapitalističkom sistemu uskraćuje ono što tehnički i tehnološki razvoj pruža. Samoupravljanje, sa te društvene strane, otvara šire perspektive i daje realne društvene pretpostavke za razvijanje velikih sistema.

Inače, veliki sistemi u vojnoj organizaciji omogućavaju takvo komandovanje, rukovođenje i upravljanje koji od vojnika i starešine ne zahtevaju da rade samo ono što im je naređeno i koliko im je naređeno, nego da, na osnovi opšteg cilja i opšteg zadatka koji su im dati, razvijaju svoje sposobnosti, inicijativu, umešnost i da na vojnom planu pruže najviše što mogu. Jednostavno da ne budu automati, nego stvaraoci.

Ivan LANDRIPET

Snaga koncepcije opštenarodne odbrane svakako leži u prvom redu u jedinstvu naših naroda i narodnosti, u njihovoj spremnosti da brane svoju zemlju, socijalističku Jugoslaviju. U bitnim pitanjima naše društvene zajednice, našeg puta u socijalizam, našeg političkog sistema i drugog nije bilo niti može biti razmimoilaženja. Još manje je to moguće u pitanjima odbrane naše nezavisnosti. Međutim, ovaj naš razvitak nosi nove stvari; on je stalno pun protivrečnosti.

Danas, međutim, nije moguće uspostavljati jedinstvo na onim istim osnovama na kojima se izgrađivalo u toku i poslije rata. Jedinstvo koje bi bilo dirigovano iz jednog centra ne bi bilo jedinstvo. Svi subjekti ove naše društvene zajednice, od radnog čovjeka preko opštine i republike do federacije su samostalni i samo takvi, sa svojim pravima i odgovornošću, predstavljaju osnovnu garanciju za uspješnu izgradnju i realizaciju koncepcije narodne odbrane. Upravo takvo jedinstvo treba da stalno gajimo i gradimo na sve novijim i višim nivoima, jer samo ono može dati pravu unutrašnju sadržinu i snagu koncepciji narodne odbrane.

Ovo ističem zbog toga što smatram da se iza drukčijeg shvaćenog jedinstva, tj. iza tzv. državnog jedinstva krije duboko nerazumijevanje samih procesa razvoja ovog društva. Decentralizacija ili, kako se neko izrazio, prenošenje sve većeg broja funkcija sa centra na republike, na opštine i druge samoupravne subjekte u društvu, ne znači slabljenje jedinstva, već obrnuto. Koncepcija narodne odbrane ne može danas da počiva na državnom jedinstvu, već na stvarnoj ravnopravnosti i samoupravnom jedinstvu svih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Mislim da je pomenuto shvatanje jedinstva ostatak etatističkog gledanja koje je još prisutno u mnogim sredinama, pa čak i u onim,

kod onih ljudi, pojedinaca, koji inače misle da su s tim rasčistili, ali su u praksi još ne malo opterećeni takvim gledanjem. Ovo ističem zbog toga što smatram da takva gledanja, ukoliko bi bila rasprostranjena, mogu postati prepreka za dalje razvijanje i izgradnju tog koncepta opštenarodne odbrane na samoupravnim osnovama. Ovakvom shvatanju je svojstveno da je sve ono što se iz centra diriguje, što se oslanja na vlasti i što je izraženo putem vlasti jače, sigurnije itd. pa bi, maltene, trebalo i narodnu odbranu razvijati na toj osnovi.

Naprotiv, smatram da uopšte u raspravama o koncepciji narodne odbrane nedostaje samoupravna komponenta. Možda je i to, i sigurno je, jedan od uzroka nekim pojavama oko pitanja da li to sada znači stvaranje nacionalnih armija i dr. Kad god naše društvo i njegovi odgovarajući faktori nisu prilazili određenim pitanjima sa samoupravne komponente, sa tog stanovišta kao fundamentalnog, uvijek su se javljale ovakve diskusije i nerazumijevanja koji su odudarali od intencija našeg razvitka.

Kad se danas kaže da je opštenarodna odbrana samo funkcija političkog sistema, to je, po mom mišljenju, tačno. Štaviše, mislim da danas nedostaje naučno razjašnjavanje ovih odnosa i procesa. To se, pored ostalog, vidi i iz toga kako se narodna odbrana tretira u nekim dokumentima kongresa socijalističkih republika. Naime, u nekim republikama je narodna odbrana tretirana u dijelu rezolucije gdje se govori o razvoju samoupravnog i društveno-političkog sistema. Kod nekih republika je narodna odbrana tretirana kao sastavni dio onog dijela rezolucije gdje se govori o međunarodnim odnosima i međunarodnoj politici. Prema tome, hoću da naglasim koliko je važno da se ovo pitanje objasni i da, prije svega, društvene nauke objasne šta je to narodna odbrana, koja je to sfera društvene djelatnosti i kako se ona integriše u taj naš politički i samoupravni sistem.

Ako se ona danas integriše u naš samoupravni sistem kao njezova funkcija, svakako da je to razlog više da u tretiranju narodne odbrane treba da bude prisutna ta samoupravna komponenta, samoupravna osnova narodne odbrane. Jer sve što se dešava u našem socijalizmu, u našem društvu sa funkcijama države, mora da se dešava i na području narodne odbrane, da se i ta sfera društvene djelatnosti transformiše u saglasnosti sa opštim intencijama razvitka. Ako su, recimo, danas republike sve više odgovorne za cjelokupan naš razvitak, za politički i ekonomski sistem, za spoljnu politiku i druge sfere razvitka; ako je to postala stvar samih republika, ako one sve više učestvuju u kreiranju zajedničke politike, onda se tu radi o novoj pojavi, to je nov kvalitet u odnosima federacija — republike. To je nova osnova našeg jedinstva, to je dalji razvoj samoupravnih elemenata u ostvarivanju klasičnih državnih funkcija, kao što su: spoljna politika, narodna odbrana, bezbjednost i dr.

Prema tome, i funkcija odbrane se nužno sve više integriše u tu sferu samoupravljanja, samoupravnog života. Ona će biti ne samo

od najšireg interesa za radne ljude, nego će, po mom mišljenju, biti snažan faktor jačanja jedinstva i kretanja ovog društva naprijed. To postaje područje podruštvljavanja politike koja je bila otuđena od vlasti radnih ljudi. To je područje dezalijenacije u ekonomskoj sferi. Ako se razvitak usmeri u tom pravcu, a usmjerava se i to je put samoupravljanja, samim tim treba da postanu izlišne diskusije i bojazan od stvaranja nekih nacionalnih armija.

Mihajlo VUČINIĆ

Interesantno je napomenuti da u nas ima mišljenja da se i u ovoj koncepciji pre naglašava uloga operativne armije, da smo previše brzo prešli sa partizanske vojske na stajaću armiju itd. Kakvo je mesto i uloga operativne armije u sistemu narodne odbrane i koji faktori opredeljuju njenu veličinu, naoružanje, organizaciju i dr.

Stevo DOKMANOVIĆ

Pod pojmom operativna armija podrazumevam sve snage KoV, ratno vazduhoplovstvo i PVO, snage ratne mornarice i granične jedinice.

Stiče se utisak da je niz konkretnih odluka i mera preduzetih u poslednje vreme radi daljeg jačanja odbrambene sposobnosti zemlje i dalje konkretne razrade i realizacije koncepcije opštenarodnog rata posebno, i pre svega, na planu snažnog aktiviranja i jačanja teritorijalne komponente odbrane, čime se ovoj komponenti zapravo i daje značaj koji joj i pripada — istovremeno izazvao izvesne dileme i nerazumevanja oko pitanja mesta i uloge operativne armije u konceptu naše odbrane. Da tu postoje određene nejasnoće vidi se već i po tome što ima pitanja — koji deo naših oružanih snaga je „glavni”; koji oblik borbenih dejstava je „osnovni”, dominantan; umanjuje li se značaj operativne armije pošto će, navodno, i jedinice teritorijalne odbrane biti naoružane svim savremenim borbenim i drugim sredstvima itd.

U traženju odgovora, kakva uloga u strukturi oružanih snaga i koncepciji vođenja rata pripada operativnoj armiji, mislim da treba poći od sledeća dva osnovna pitanja: prvo, kakav je vojno-politički položaj Jugoslavije u savremenim kretanjima i odnosima u svetu, a posebno u ovom delu i drugo, kakvu namenu ima i koje konkretne zadatke određujemo operativnoj armiji, šta zapravo od nje očekujemo i zahtevamo ne samo u ratu već i miru.

Kad je reč o prvom pitanju, mislim da tu moramo imati u vidu sledeće, inače poznate, fakte: da je Jugoslavija vanblokovska zemlja, pa samim tim snagu svoje odbrane mora bazirati na vlastitim mogućnostima; da vodi nezavisnu spoljnu politiku koja često ne odgovara ciljevima i interesima nekih krugova vodećih svetskih sila; da naša unutrašnja politika izgradnje samoupravnog socijalističkog društva ne odgovara, pa čak direktno smeta politici nekih krugova na

Istoku i na Zapadu; da se određeni reakcionarni krugovi nekih susednih zemalja još uvek nisu odrekli pretenzija na delove naše teritorije; i da prostor Jugoslavije predstavlja veoma značajno područje za oba vojna bloka čijim držanjem bi svaka strana znatno pojačala svoje strategijske pozicije u ovom delu sveta.

Imajući sve to u vidu, jasno je da je strategijski položaj Jugoslavije izuzetno složen, da takav može dugo ostati i da zato Jugoslavija može biti uvučena u rat svetskih ili lokalnih razmera, nezavisno od svoje politike i želje. Pri tome moramo računati na: veliku širinu granica i graničnih frontova, a istovremeno relativno malu dubinu državne teritorije; oružane snage zemalja eventualnih agresora koje mogu brzo i relativno prikriveno da se pojave na našim granicama i da iznenadno otpočnu agresiju; želju agresora da što pre, naročito u slučaju lokalne agresije, postigne cilj, izbegne uticaj i intervenciju međunarodnih faktora i da nas stavi pred svršen čin.

Što se tiče drugog pitanja, zadaci operativne armije proističu upravo iz onoga što karakteriše vojno-politički položaj Jugoslavije. Ukratko, zadaci operativne armije koja je namenjena pretežno za dejstva u zahvatu, fronta, bili bi sledeći: a) da se agresoru snažno suprotstavi od samog početka rata i time stvori uslove i vreme za mobilizaciju i razvoj ostalih delova operativnih oružanih snaga, teritorijalne odbrane u celini, i b) da bude garancija prelaska čitavog društva na ratni kolosek. To su ujedno i osnovni preduslovi i pretpostavke uspešne realizacije koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata.

Očigledno je da jedinice operativne armije imaju izuzetno težak i složen zadatak naročito u početnom periodu rata. Operativna armija mora biti sposobna da primi i izdrži prve i najteže udare, čak i od višestruko jačeg protivnika. Ovi zadaci i namena operativne armije determinišu njenu veličinu, strukturu i naoružanje, ukratko njenu snagu. Pri tome je naročito važna jačina mirnodopske armije koja je kao što je poznato samo manji deo ratne operativne armije. Kod nekih drugih armija taj odnos se kreće 50% pa i više u korist mirnodopske armije. Takav odnos je, razume se, uslovljen mogućnim ciljem rata, potrebom strategijskog nastupanja od samog početka rata, ekonomskim mogućnostima dotične zemlje itd. Mi, s obzirom na materijalne i neke druge momente, ne možemo ići na povećavanje mirnodopske armije, mada bi sa stanovišta čisto operativnih potreba izvesno povećanje bilo potrebno.

Međutim, želim posebno istaći da i pod uslovom da imamo sve mogućnosti, ne bi bilo celishodno ni potrebno znatnije povećanje mirnodopske armije, jer i ovakva kakva je obezbeđuje uspešno izvršenje zadataka koji se pred nju postavljaju. Uostalom, mi i ne polazimo od toga da ishod rata mora rešiti mirnodopska armija borbom u početnom periodu. Sigurno je, međutim, da rezultati borbe operativne armije u početnom periodu rata znatno utiču na uslove vođenja rata u njegovim kasnijim fazama.

Veliki broj ratnih slučajeva u kojima se naša zemlja može naći nameće i potrebu da, na primer, u slučaju lokalne agresije, zavisno od cilja i drugih okolnosti, slomimo agresora na samom početku rata na isturenim vojišnim prostorijama, prvenstveno snagama operativne armije.

Postoji još jedan razlog da treba imati jaku i respektivnu operativnu armiju. Naime, sasvim je izvesno da svako ko planira agresiju na Jugoslaviju, ko računa da silom realizuje ovaj ili onaj cilj, mora poći i polazi najpre od onoga kakvim snagama Jugoslavija raspolaže trenutno u miru. Zato, spremne snage operativne armije — ne zapostavljajući ni jednog trenutka teritorijalnu odbranu i ostale faktore otpora — su u neku ruku jedan od značajnih faktora odvrćanja ili kako to na Zapadu kažu, „deterenta”. Podvlačim jedan od značajnih faktora, jer razume se odlučujući faktor odvrćanja je čitavo naše društvo, spremnost i odlučnost svih naroda i narodnosti da se svim sredstvima odupru agresoru. To je naš veoma snažan adut. Jer, jedna je stvar poći u agresiju sa uverenjem da se neće odmah naići na žilav otpor, a druga, kad se računa da će od samog početka, tako reći čim nagazi na našu teritoriju, morati krvaviti i doživljavati teška iskušenja.

Na kraju da kažem da operativna armija u svojoj mirnodopskoj praksi mora biti oslonac u pripremanju i osposobljavanju ostalih faktora društva za rat, posebno obuci jedinica teritorijalne odbrane, uključujući, razume se, i partizanske jedinice. Jer, operativna armija sa postojećom kadrovskom i materijalnom bazom, barem za sada, ima neuporedivo povoljnije uslove za obavljanje svih poslova na planu priprema ovih jedinica.

Iz do sada rečenog jasno se vide mesto i uloga operativne armije u strukturi naših oružanih snaga i vođenju opštenarodnog odbrambenog rata. Ono je, dakle, opredeljeno strategijskim položajem zemlje i zadacima koji se pred nju postavljaju u slučaju agresije. Operativna armija u određenim uslovima, fazama rata i na određenim prostorijama može biti glavni nosilac otpora agresiji, u kojem može dominirati i frontalni oblik borbenih dejstava, kao što u drugim, težim uslovima, osnovnu snagu može predstavljati teritorijalna odbrana, drugi faktori društva i drugi vidovi dejstva i forme otpora. Čak i u uslovima u kojima bi se morala lišiti težeg naoružanja i tehnike, operativna armija bi, s obzirom na svoju organizovanost i osposobljenost da dejstvuje u svim uslovima, predstavljala snagu koja bi bila u stanju da izvodi raznovrsne, čak i krupnije operacije. Ne može se prema tome postaviti koji je deo oružanih snaga glavni, koji oblik dejstva dominantan i slično. Naročito ne ako se ima u vidu niz mogućnih ratnih slučajeva u kojima se naša zemlja može naći.

Ako sa nekoliko reči treba reći kakav značaj danas ima operativna armija, mislim da je on porastao, s obzirom na izmenjen i znatno složeniji političko strategijski položaj zemlje, kao što je uostalom porastao značaj i svih ostalih faktora narodne odbrane u celini.

O mestu i ulozi partizanskih jedinica ima različitih mišljenja. Naime, po jednim su one sastavni deo operativne armije, a po drugima teritorijalne odbrane. To nije organizaciono, već doktrinarno, suštinsko pitanje naše koncepcije.

Stevo DOKMANOVIĆ

Ima mišljenja da su partizanske jedinice sastavni deo operativne armije. Po nekima radi se o tzv. prelaznoj kategoriji, vrsti jedinica između operativne armije i jedinica teritorijalne odbrane. Ako se, međutim, počne od namene i zadataka, a s tim u vezi i organizacije, formacije, naoružanja tih jedinica, što namena i opredeljuje, nema sumnje da one mogu biti samo sastavni deo, rekao bih osnovna udarna i operativna snaga teritorijalne odbrane, oružanog dela teritorijalne odbrane.

Vreme i prostor ne dopuštaju da ovu tvrdnju šire obrazložim i potkrepim nizom argumenata. Uostalom, ono što je ovde bitno je činjenica da su gledišta i stavovi o upotrebi i komandovanju ovim jedinicama u ratu jedinstveni. Pri tome ističem da, bez obzira na njihovu osnovnu namenu — dejstvo u pozadini neprijatelja — partizanske jedinice mogu izvršavati i zadatke na frontu samostalno i u sadejstvu sa jedinicama operativne armije. Razume se, ukoliko ih bolje opremimo savremenim borbenim i tehničkim sredstvima, pre svega, savremenijim protivtenkovskim sredstvima lakšim oruđima sa ubacnom putanjom itd. da će i ovaj zadatak partizanske jedinice moći utoliko bolje i uspešnije obaviti.

Mihajlo VUČINIĆ

Za našu dalju diskusiju značajno je podvući onaj momenat o kome je govorio drug Borojević, a to je o spoljnom faktoru tj. agresoru. Kakva je struktura, jačina i verovatna strategijska upotreba njegovih oružanih snaga?

Dušan SMOLJENOVIC

Kako se suprostavlja glavnom opozisu
Koncepcija optenarodne odbrane jedino se mogla razviti u krilu našeg samoupravnog socijalističkog sistema i paralelno s njim, pa ovako kako je postavljena, za najvažnije strategijske varijante predstavlja jedinu alternativu odbrane naše zemlje. O tome je ovde dosta rečeno i zato želim da kažem nešto o oružanim snagama potencijalnog agresora: strukturi, jačini i verovatnoj strategijskoj upotrebi i, s tim u vezi, samo o nekim momentima koji su značajni za kvalitet naših oružanih snaga, a time i za mogućnost najuspeš-

nijeg vođenja borbe protiv takvog agresora. Dakle, reč je o pitanju više praktične prirode koje spada u domen vojnog faktora.

Struktura oružanih snaga potencijalnih agresora je upravo takva da dominiraju: vazduhoplovstvo (avijacija i helikopteri), oklopne i mehanizovane jedinice i vazdušnodesantne trupe.

Mnoge armije raspolažu velikim brojem raznovrsnih aviona i helikoptera koji su namenjeni za dejstva po objektima na celoj teritoriji, za podršku trupa na bojištu i za upotrebu (i podršku) vazdušnodesantnih trupa. Predviđa se da armiju u borbi podržava avio-korpus ili avio-divizija. Velike borbene i transportne mogućnosti aviona i helikoptera i težnja da se u budućem ratu realizuje koncepcija o „letećem tenku“ i „kinestetičkom ratovanju“ već su stvorili novu opasnost za inferiorniju stranu i mogućnost da se čitave združene jedinice (pa i oklopne) spuste iz vazduha na značajne tačke ili rejone u bližoj ili dubljoj pozadini napadnute zemlje. Sve ovo predstavlja nov kvalitet u odnosu na drugi svetski rat, a naročito mogućnost da se u prvim satima rata i u dubokoj pozadini pojave desantne trupe i oklopna borbeno sredstvo.

Oklopne i mehanizovane jedinice čine glavni deo oružanih snaga KoV velikih i srednjih armija u Evropi. Oklopne divizije imaju od 260 do 340 tenkova, mehanizovane od 220 do 258, brdske preko 100, a tzv. pešadijske preko 60 tenkova. Sem tenkova, oklopne i mehanizovane divizije imaju i do 700 oklopnih transporterata i drugih oklopnih vozila.

To znači da će se u sastavu KoV oklopna borbeno sredstvo odmah na početku agresije pojaviti kao jedna od osnovnih opasnosti ne samo na frontu već i u pozadini — protivničkoj i našoj.

Što se tiče verovatne strategijske upotrebe oružanih snaga, mislim da je potpuno realna naša pretpostavka da će agresor težiti da iznenada u prvim minutima rata, avijacijom, raketama i helikopterima tuče vitalne objekte na frontu i u zahvatu državne teritorije. Uporedo sa ovim nastojaće da uz podršku iz vazduha spusti vazdušnodesantne snage na značajne rejone i, sinhronizovano s tim, uputi oklopne i mehanizovane divizije u duboke prodore ka unutrašnjosti teritorije, sve radi toga da što pre razbije braničeve snage, parališe sistem komandovanja i veza i da zauzme značajne vojne, administrativne, saobraćajne i ekonomske centre.

Ovo spada u fazu rata od čijih će rezultata znatno zavisiti dalji tok odbrane zemlje. No, bez obzira čak i na eventualne uspehe u ovoj fazi rata, agresor će težiti da stvori sebi povoljne uslove za dublje prodore i za osvajanje širih prostranstava zemlje (pa i sopstvene pozadine). Da bi to postigao moraće da razdvaja snage i da ih upućuje na razne, pa i manje važne pravce i objekte. Upravo ofanzivnim dejstvima partizanskih i jedinica teritorijalne odbrane u pozadini (počev od granice) agresora treba prinuditi da za svaki objekt, za svaki najmanji pravac i rejon angažuje ne samo policijske i antigerilske snage već i čitave kontingente taktičko-operativnih snaga — oklopnih i drugih.

S obzirom na strukturu i strategijsku upotrebu oružanih snaga potencijalnog agresora, dominiraju tri opasnosti: avijacija, oklopne

jedinice i vazdušnodesantne trupe. Polazeći od toga može se zaključiti da je jedna od bitnih pretpostavki za uspešno vođenje opštenarodnog odbrambenog rata u tome da sve komponente naoružanog naroda (operativna armija, jedinice teritorijalne odbrane i dr.) budu ne samo dobro organizovane, što je svakako jedan od bitnih faktora, nego i adekvatno naoružane da bi uspešno mogle voditi borbu protiv ove tri dominirajuće opasnosti. To znači da naše mere i sredstva treba da budu adekvatni baš tim opasnostima. Ove opasnosti su gotovo podjednake u svakoj strategijskoj varijanti, sem možda u nekoj izrazito lokalnoj.

Čime se najracionalnije i najefikasnije suprotstaviti takvom agresoru ne samo na frontu (tu je bitno ono o čemu je govorio pukovnik Dokmanović) već i u neprijateljskoj i sopstvenoj pozadini. Kako i čime istrošiti nosioce osnovnih opasnosti, čime slomiti njegovu ofanzivnu moć i prinuditi ga da uzmiče ili da bude uništen — to će u osnovi zavisiti, pored ostalog, i od toga koliko smo uspeli naći najbolje i najekonomičnije rešenje za naoružavanje svih komponenta naoružanog naroda. Da li naša sredstva za suprotstavljanje ovakvom agresoru mogu adekvatno biti izražena u broju i kvalitetu aviona i tenkova — što bi bilo najbolje rešenje. Ovakvo rešenje značilo bi preveliko naprezanje naše privrede i dovođenje u pitanje privredne reforme i porast životnog standarda. U sadašnjoj situaciji ta adekvatnost mogla bi se dopuniti u drugom kvalitetu i kvantitetu (možda nešto modificiranom u odnosu na sadašnji), a to je u obilju mnogo jeftinijih i lakših protivavionskih i protivtenkovskih sredstava.

Recimo, samo jedan avion lovac-presretač košta od milijardu i po do dve i po milijarde starih dinara, a savremeni tenk i do pet stotina miliona starih dinara. Jedan avion košta koliko i 1.000 — 1.200 savremenih vođenih pt-raketa, a jedan tenk 300—400 istih raketa, a svaka može da uništi tenk sa verovatnoćom oko 80%. Sličan je odnos i prema drugim pt-sredstvima, kao što su bestrzajni topovi, ručni bacači i dr. Ovo se u suštini gotovo podjednako odnosi i na laka protivavionska sredstva. Što se njih tiče, rat u Vijetnamu je o tome veoma poučan, jer su od 4768* uništenih aviona i helikoptera, laka protivavionska artiljerija, protivavionski mitraljezi i pešadijsko oružje uništili najveći broj.

Znači, zalažem se za to da se, pored operativne armije, i jedinice teritorijalne vojske, s obzirom na važnost određenih regiona teritorije i karakter zemljišta, naoružaju lakšim savremenim i efikasnim protivavionskim i protivtenkovskim sredstvima. Drugim rečima, da se na osnovu sadašnjeg ekonomskog naprezanja za potrebe narodne odbrane i uz primenu naučnih metoda nađe najbolja srazmera između najsavremenijih i najskupljih borbenih sredstava i onih koja su mnoga jeftinija, ali vrlo efikasna i podesna za naše uslove.

* Prema američkim podacima to je broj oborenih letilica do 1. januara 1969.

Koncepcija opštenarodne odbrane svakako pretpostavlja jasno definisanje zadataka svih elemenata sistema, naročito sa stanovišta početnog perioda rata koji ima veliku važnost i sa stanovišta iznenađenja i paralisanja efekata koje svaki agresor teži da postigne iznenađenjem. Ali, čini mi se da definisanje zadataka operativne armije u smislu da ona stvara uslove i omogućuje razvijanje borbenih aktivnosti svih drugih elemenata opštenarodne odbrane i prelazak cele zemlje na ratni kolosek, podrazumeva hronološki razmak ili redosled, kojeg u stvarnosti ne bi bilo. Možda se iz metodičkih razloga može tako reći, ali mislim da naš celokupni sistem opštenarodne odbrane pretpostavlja aktivnost svih odbrambenih potencijala od samog početka rata, naročito na pravcima i područjima koji najpre budu ugroženi. Ako uzmemo u razmatranje, na primer, pretpostavku da agresor uspe da prodre na jednom pravcu, uporedo sa borbom jedinica operativne armije odmah stupaju u dejstvo snage teritorijalne odbrane. Nema, dakle, vremenskog razmaka. Bojim se da bi sugerisanje hronološkog razmaka ma u kom vidu moglo da izazove nesporazume, da bismo, u stvari, pravili razliku u pogledu toga kada i šta rade jedni i drugi, a, u stvari, razlike nema.

Stevo DOKMANOVIĆ

Mislim da se ovde, pre svega, radi o faktoru iznenađenja. Nema sumnje da bismo bili u povoljnijoj situaciji ako rat ne bi počeo iznenada, odnosno ako bismo imali dovoljno vremena da, ne samo ostale delove oružanih snaga, nego i sve faktore odbrane društva dovedemo istovremeno u punu „borbenu” gotovost. Međutim, moramo računati i na nepovoljniju situaciju u kojoj, bez obzira na pripreme u miru, nećemo biti u mogućnosti da izbegnemo „hronološki” red i manje ili veće „razmake” u angažovanju svih komponenata narodne odbrane. Tu moramo biti sasvim realni i polaziti od objektivnih uslova i mogućnosti. Gotovim i u svakom momentu spremnim snagama eventualnog agresora moramo suprotstaviti naše adekvatne snage. Operativna armija, dakle, mora biti garancija uspešne mobilizacije i razvoja ostalih delova oružanih snaga i organizovanog i što bezbolnijeg prelaska čitavog društva na ratni kolosek. Čak i jedan jedini dan više u tako složenim uslovima može značiti veoma mnogo za organe vlasti, radne, političke i druge organizacije.

Složeni uslovi koje nameće početni period rata, razume se, zahtevaju da i svi ostali činioци opštenarodne odbrane svestranom pripremom u miru i svojom organizovanošću i sami stvaraju uslove za što brže prilagođavanje uslovima rata.

Pored onoga što je već rečeno, posebno u vezi s pitanjem druga Cerovića, mislim da treba imati u vidu još nešto.

Još su klasici marksizma dokazivali zakonitosti međusobnih veza i odnosa, tj. uslovljenost i zavisnost pojava kao što su oblik vojne organizacije, način ratovanja (vođenje oružane borbe), razvoj tehnike i materijalne proizvodnje itd. Iz tih uslovljenosti i međuzavisnosti pojava i proizišao je njihov zaključak da ni jedna forma organizacije vojske i ni jedan od načina borbe nisu uvek i jedino važeći. To su, uostalom potvrdili ne samo veliki svetski ratovi (koje mi, često ne s pravom, uzimamo kao primere za potvrdu određenih gledanja), već i svi koji su vođeni poslednjih 20 godina, znači u tzv. savremenim uslovima. Jer, svaki od njih je doneo mnogo novog i različitog, što nije bilo moguće pre toga sagledati. Proučavanje svega toga novog kod drugih i novog kod sebe što nastaje kao rezultat promena odnosa u društvu, u ljudskom i materijalnom faktoru i, na bazi toga, preduzimanje svih mera odbrane, znači stvaranje uslova da se lakše preovladaju problemi i teškoće koje nastaju u ratu kao rezultat onog novog što taj rat donosi.

Isto tako, u razmatranju uloge ovog ili onog dela oružanih snaga, njihovih mogućnosti, načina dejstva, oblika otpora itd. mora se imati u vidu i konkretan protivnik, njegove mogućnosti i njegov način ispoljavanja ne samo u borbi već uopšte. Sasvim je sigurno da je najbitnije pripremiti se, da se svakom agresoru suprotstavimo svim snagama i sredstvima, svim vidovima dejstva i oblicima borbe i otpora, shvatiti da, ako se hoće, svako se može boriti, na ovaj ili onaj način, ovim ili onim sredstvima. Reč je o moralnom faktoru. Međutim, od toga ko je protivnik, kakve su mu snage i sredstva (kvalitet i kvantitet), kakva mu je taktika itd. zavisice i naši postupci, načini dejstva, oblici otpora, mogućnosti jednog ili drugog dela oružanih snaga, pojedinih njihovih sastava i različitih vrsta jedinica. To, uz ono o čemu je već bilo reči, isto tako opredeljuje ulogu delova oružanih snaga, znači i operativne armije u konkretnoj situaciji.

Operativna armija, teritorijalne i partizanske jedinice, iako među njima ima razlika u organizaciji, opremljenosti, osnovnoj nameni, prema tome i u osnovnim načinima dejstva, predstavljaju deo celine, jedinstvenih oružanih snaga zemlje, i, razume se, deo opštenarodnog otpora agresoru. Zakonito je i, po mom mišljenju, sasvim je normalno računati da će u eventualnom ratu koji bismo vodili, sposobnost i efikasnost jednog dela oružanih snaga u borbi sa agresorovim snagama imati veoma ozbiljnog uticaja na efekat dejstva onog drugog dela. To znači, konkretnije rečeno, da će dejstva operativne armije (a ona je po nastanku, razvoju i sveukupnom životu danas naoružani deo naroda) i njena sposobnost da se snažno suprotstavi glavnim snagama napadača, veoma ozbiljno uticati na mogućnost ispoljavanja svih drugih vrsta jedinica i delova oružanih snaga, i na ispoljavanje raznovrsnih oblika otpora naroda. Na sadašnjem stepenu našeg razvitka naročito ukoliko se pre ispolje tim

više, dejstva svih drugih delova oružanih snaga i razmah raznovrsnih oblika otpora naroda imaće veoma snažnog uticaja na sveukupan efekat dejstva operativne armije kao celine i njenih pojedinih delova posebno. To, uostalom potvrđuju iskustva dosadašnjih i sadašnjih ratova. Podsetimo se samo našeg narodnooslobodilačkog rata. Regularne snage (termin uziman uslovno, sa značenjem koje je onda imao), tj. brigade, divizije i korpusi NOV, gde god su se pojavile, bitno su uticale ne samo na razmah borbe i otpora u celini, već i na konkretnu borbenu aktivnost postojećih (ili novostvorenih) drugih vrsta jedinica (partizanskih, dobrovoljačkih, teritorijalnih) i na raznovrsne oblike otpora naroda, na njegovu masovnost posebno. I, obratno, dejstva svih drugih snaga i efekat oblika otpora uticali su na borbene uspehe regularnih jedinica. Potvrda ove konstatacije nalazi se i u stvarnosti oružane borbe vijetnamskog naroda danas.

S time je u direktnoj vezi i ovo pitanje. Svakom delu naših oružanih snaga i svakoj vrsti jedinica određeni su namena, mesto, uloga i osnovni zadaci. Iz toga, a na bazi mogućnosti i uslova, proizilaze i konkretna rešenja njihove organizacije, opremljenosti i osnovnih načina upotrebe i dejstava. Konkretna ratna praksa, u određenim situacijama i u određenom vremenu i na određenom prostoru zahtevaće da se, na primer, partizanske i teritorijalne jedinice određuju za izvršavanje konkretnih zadataka koje bi „normalno“ (zbog njihove namene, organizacije, opreme itd.) pripale jedinicama operativne armije. I, isto tako delovi jedinica, ili čak, kompletne manje jedinice operativne armije, biće u situaciji da dejstvuju i u odnosu na mesto i način kako to obično čine partizanske snage ili teritorijalne jedinice, tj. da primenjuju partizanski način ratovanja. I za to se u miru, u procesu obuke i uopšte priprema za odbranu i jedna i druga vrsta jedinica treba osposobljavati.

Na to sam, pored ostalog, mislio kada sam istakao uslovljenost i međuzavisnost efikasnog ispoljavanja različitih delova oružanih snaga.

Mihajlo VUČINIĆ

Organizacija teritorijalne odbrane dobija nove kvalitete i dimenzije. Međutim, to postavlja nove dileme i pitanja. Konkretna rad na terenu daje najbolje odgovore na njih. Kakva u tom smislu imamo iskustva?

Bojan POLAK

Od čega zavisi koncepcija

Globalna koncepcija opštenarodne odbrane ne zavisi samo od mogućnog agresora, ali njena konkretizacija, zadaci i adekvatna organizacija, bez sumnje, zavise od agresora, fizionomije budućeg rata i naše sposobnosti i mašte u sagledavanju približno realne situacije u kojoj se u slučaju agresije u konkretnom trenutku možemo naći. Sigurno je politički potpuno ispravno kada govorimo

o tome da moramo biti spremni u pružanju otpora svakom agresoru, ali je za one koji su odgovorni za organizaciju odbrane, ipak od značaja da znaju koja nam to opasnost preti bilo trenutno, bilo u bližoj perspektivi, a koje su opasnosti trenutno sekundarne. Mislim da te dileme o mogućnim agresorima i situacijama u kojima ćemo se naći nismo rasčistili, što nam, po mom mišljenju, otežava pripreme.

Nije svejedno da li pretpostavljamo lokalni ili pak sukob dveju velikih sila, odnosno blokova, na našem teritoriju ili u evropskim razmerama. Isto tako nije svejedno da li pretpostavljamo upotrebu nuklearnog taktičkog ili strategijskog — ili samo konvencionalnog oružja. To za onoga koji je odgovoran za konkretne pripreme ima, bez sumnje, određene organizacione, a pogotovo materijalno-finan-sijske konsekvencije.

Svakako ne smatram da su međusobni odnosi super-sila i njihovi odnosi prema nama konstantni, a to, pre svega, utiče na naše kratkoročne zadatke. Polazim od toga da, kolikogod je geostrategijski položaj Jugoslavije interesantan za obe supersile, ipak nije primaran uzrok opasnosti koja nam preti. Smatram da je, zbog trenutnog odnosa snaga između NATO i Varšavskog pakta, progresivnih kretanja u socijalističkom lageru s jedne, i kineske opasnosti, s druge strane, naš samoupravni socijalizam i jugoslovenska praksa uopšte primaran razlog pretnje našem suverenitetu.

Kako bismo mogli osujetiti takve pretnje? Mi moramo oružanim i svim vrstama otpora postići internacionalizaciju konflikta, jer ukoliko oružani otpor vremenski nije ograničen, odnosno lokalizovan, progresivne snage i pokreti u svetu, a posebno u socijalističkom lageru, postaju naš osnovni saveznik i faktor koji će nam pomoći da isteramo okupatora iz naše zemlje.

U organizaciji opštenarodne odbrane ili opštenarodnog otpora, kako ga mi u Sloveniji nazivamo, polazili smo od najteže pretpostavke u kojoj se može naći naša zemlja. S obzirom na pravce, konfiguraciju zemljišta, komunikativnost i drugo, mi smo na našem području sagledali specifičnost pojedinih područja, a to u još većjoj meri važi za ceo jugoslovenski prostor.

Opštenarodna odbrana kao jedina alternativa i mogućna odbrambena doktrina u eventualnom sukobu sastoji se iz više elemenata, odnosno jednako vrednih komponenata iako, s obzirom na teritoriju i vreme, nekada daje prednost operativnoj, a nekad teritorijalnoj komponenti. To, pre svega, zavisi od toga kakvu, na pojedinim pravcima, odnosno područjima, pretpostavljamo brzinu kretanja neprijateljskih snaga ili, drugim rečima, kakve su mo-

gućnosti naše operativne armije da elastičnom i aktivnom odbranom sprečava prodore agresora u dubinu naše teritorije.

Bez sumnje je da, na područjima koja mogu biti u kraćem vremenu okupirana, teritorijalnu odbranu ne možemo svesti samo na teritorijalnu odbranu u dosadašnjem smislu, jer bi to značilo sužavanje biti i suštine opštenarodne odbrane, odnosno otpora.

Pod pojmom opštenarodne odbrane podrazumevamo — pre svega — aktivnu oružanu borbu na okupiranoj teritoriji, ili privremeno okupiranoj teritoriji, koja ima svoju legalnu komponentu u unapred organizovanim jedinicama te odbrane — partizanskim i delovima jedinica operativne armije koje se, sticajem okolnosti, nađu na toj teritoriji; zatim, ilegalne komponente oružanog otpora u okupiranim gradovima i naseljima koji unapred pripremamo, stvarajući mu samo samostalnu materijalnu bazu i organizatore tog otpora, jer se zbog konspiracije i mogućnih posledica ne može unapred stvarati kompletna organizaciona struktura. Pod pojmom opštenarodne odbrane podrazumevamo i sve oblike pasivnog otpora na pomenutim teritorijama.

Od što pravilnije ocene i predviđanja ratnih zbivanja na pojedinim područjima, po našem mišljenju, zavisi akcentiranje, odnosno karakter teritorijalne komponente koju organizujemo. Iz tih razloga smo u pripremama i polazili od toga da organizujemo jedinice koje će predstavljati jezgro oružanog opštenarodnog otpora i delovati na okupiranoj teritoriji pod najtežim uslovima. To mogu biti samo manje, samostalne, pokretne jedinice, iako organizaciono čvrsto vezane, ipak disperzirane na čitavoj teritoriji, sposobne za samostalne akcije i brzu koncentraciju u slučaju potrebe.

Princip formiranja tih jedinica je teritorijalno-proizvodni, s tim što su vojni i politički rukovodioci — od najnižih do najviših — moralno i politički najugledniji ljudi tog terena, koji će u mirno doba pripremati bazu otpora time što će usklađivati odbrambene napore tog područja u svim strukturama i organizacijama. U slučaju rata oni će biti spremni i u mogućnosti da pokrenu i rukovode oružanom borbom na manjim i većim područjima.

Smatramo neobično važnim da svaki pojedinac zna šta treba da radi, odnosno gde mu je mesto u slučaju agresije i to ne samo onaj kome je saopšten ratni raspored, jer će mnogima koji ga neće imati zadaci biti verovatno, mnogo teži i odgovorniji. Čini nam se da je to važno, pre svega, zbog toga da shvatimo važnost i uslovljenost „legalnog” i „ilegalnog” oružanog otpora i svih onih faktora, struktura i organizacija koji stvaraju i obnavljaju materijalnu i ljudsku bazu tog otpora. U dugotrajnom i iscrpljujućem ratu ne možemo pojednostavljivati stvari, smatrajući da je dovoljno da se svako bori s puškom u ruci, a ne videti kakvi su organizacija i naponi potrebni za materijalizaciju tog otpora.

Kada sam ranije govorio o proizvodnom principu u formiranju tih jedinica, to je zamišljeno tako da preduzeća, odnosno fabrike od svojih radnika koji stanuju u neposrednoj blizini, formiraju jedinicu (odeljenje, vod, četu) koja se organizaciono ili formacijski uklapa u višu strukturu koju formiramo na dotičnom području. Ta jedinica, zavisno od situacije, može u prvoj fazi imati zadatak odbrane fabrike od diverzanata i sabotera, i da se po prestanku te potrebe, sa kvalitetno novim zadacima adekvatno ostalim jedinicama, uklopi u njihovu strukturu. Time, po našem mišljenju, obezbeđujemo brigu i odgovornost za opremu i naoružanje, kao i stručno osposobljavanje te jedinice na samoupravnoj odluci i obavezi te fabrike.

Pošto je opštenarodnu odbranu moguće do kraja realizovati jedino u samoupravnom društvu, jer je osnova njenog koncepta u njenoj biti, moramo dozvoljavati i uvažavati svu bogatu inicijativu samoupravne baze, a napore na odbrambenim pripremama smatrati kao sastavni deo prava i dužnosti samoupravljača. Zbog toga se ne smemo plašiti specifika i novih ideja, jer bi svako ukalupljavanje u neke šeme, formacije ili pravila — bilo iz kog centra dolazili — sputavalo tu samoupravnu inicijativu i udaljavalo realizaciju odbrambenih napora od prirodne samoupravne baze. Mišljenja smo da iz tih razloga zbog specifikacije pojedinih užih područja, organizacija i formacija jedinica koje formiramo moraju uvažavati svu tu specifikaciju, mogućnosti i potrebe. Nosilac otpora može biti jedino omladina — bilo ona koja je odslužila kadrovski rok ili završila predvojničku obuku, a i ostala — pa se zbog toga moramo prema njoj otvarati i dati joj odgovarajuće mesto u svim pripremnim naporima.

Ako polazimo od iznetih pretpostavki i konstatacija, može se nazreti taktička upotreba jedinica teritorijalne odbrane, način i stepen koordinacije i sadejstva sa operativnom armijom. Osnovna deviza sigurno mora biti — uz što manje sopstvene gubitke nanositi što veće gubitke agresoru. U prvoj fazi rata, jedan od osnovnih zadataka je borba sa neprijateljskim avio i helikopterskim desantima, dejstvo iz pozadine i u bokove po nastupajućem neprijatelju, rušenjem komunikacija, sistema veza, centara snabdevanja itd. Zašto smatramo da je osnovni vid sadejstva sa operativnom armijom iz pozadine i sa boka, a ne s fronta? Ceneći realno moguću brzinu napredovanja agresora, smatramo da je na nekim područjima korisnije ostavljati te jedinice u pozadini neprijatelja, jer će tako maksimalna korist i pomoć u koordinaciji odbrane biti mnogo veća, a samo u izuzetnim slučajevima koristiti te jedinice za frontalno sadejstvo u zatvaranju manje važnih pravaca.

Posebno je pitanje odbrane gradova i naselja. Mislim, da su ono što je drug Tito rekao jednom prilikom „da treba čitavu zemlju pretvoriti u ježa, svaki grad i svako naselje u bastion” neki suviše bukvalno shvatili, odnosno interpretirali, naime, kao kružnu, frontalnu odbranu svakog grada, odnosno naselja. Sigurno je da će iz posebnih razloga i situacije biti i to moguće i potrebno, ali ne kao pravilo, jer je pitanje kakve materijalne, odnosno političke rezul-

tate ili posledice time postizemo. Bastion može biti grad ili naselje i ako se borimo i uništavamo neprijatelja i njegovu tehniku u samom gradu bilo tokom zauzimanja, ili posle toga. Bastion je svaki grad u kome se nastavljaju oružane, odnosno diverzantske akcije i sve forme pasivnog otpora, znači grad koji, bez obzira na okupaciju, nije pokoren, u kome jedina vlast, iako ilegalna, ostaje u našim rukama.

Mihajlo VUČINIĆ

Finansiranje priprema za opštenarodnu odbranu je izazvalo mnogo različitih komentara. Principijelno to reguliše zakon, ali ima interesantnih inicijativa i rešenja na terenu, kao na primer, u SR Sloveniji.

Bojan POLAK

Sigurno je da je finansiranje jedno od gorećih pitanja.

Privreda već odvaja ogromna sredstva u budžet federacije iz koga se finansira narodna odbrana. Sada se ponovo pojavljuje traženjem novih, dodatnih sredstava za opštenarodnu odbranu. Sigurno je da situacija na terenu nije laka. Potrebna su dodatna sredstva za zdravstvo, školstvo i ostale potrebe društvenog standarda. Prihodi opštinskih budžeta su manji, a ne veći, ali i pored svega toga ne može se reći da ne postoje volja i spremnost za odvajanjem dodatnih sredstava za odbranu, ali to samo ukoliko privredna organizacija, odnosno opština, zna zašto i u koje svrhe će se ta sredstva utrošiti.

Pošto su kod nas opštine moralno, materijalno i politički odgovorne za formiranje jedinica teritorijalne odbrane, zadatak republičkog štaba bi bio u tome da oceni prioritet nabavke opreme, odnosno naoružanja i da, uz prethodnu saglasnost odgovarajućih organa u opštini, odnosno u privrednoj organizaciji, ta sredstva troši za jedinice koje se formiraju na njihovoj teritoriji. Time se postiglo to da je obim sredstava mnogo veći nego što bi bio u slučaju finansiranja iz budžeta republike.

Mihajlo VUČINIĆ

Kako gledate na ulogu i zadatke republičkog štaba?

Bojan POLAK

Zadatak republičkog štaba ogleda se u posebnostima. Koordinira sve napore u pripremama opštenarodne odbrane svih radnih ljudi, radnih organizacija i komuna na nacionalnoj osnovi.

Republika je društveno-politička zajednica koja, pored nacionalnosti, udružuje sve ekonomske, istorijsko-političke, kulturne, sociološke i geografske specifičnosti našega naroda i područja i jedina je u stanju da sve te specifičnosti u najvećoj meri uvažava i samim tim baš tu specifiku preobražava u faktor jačanja odbrambene sposobnosti naroda i njegovog socijalističkog poretka, a time jugoslovenske socijalističke zajednice kao celine.

Ona može angažovati najšire mase za opštenarodnu odbranu i stalno dopunjavati ocene i koncept prema novonastalim situacijama. Njena uloga je i u tome da razrađuje plan opštenarodne odbrane kao rezultat temeljitog poznavanja stvarnih mogućnosti uvažavanja svih prednosti geografske, ekonomske i političke celovitosti republike, usklađujući to sa operativnim planovima i naporima operativne armije. Pored opštepoznatih zadataka republičkih štabova, zadatak našeg štaba koji je zadužen za pripreme opštenarodnog otpora, znači otpora u celini, sa svim komponentama oružanog, legalnog, ilegalnog i pasivnog otpora jeste razmišljanje o svim mogućim varijantama dejstava agresora, ponašanju okupatora na okupiranom teritoriju u svim varijantama odnosa prema stanovništvu ili društveno-političkim strukturama. Na osnovu toga razrađuje i sve varijante našeg reagovanja.

Pored toga studiranje iskustava naše narodnooslobodilačke borbe, ponašanja tadašnjeg okupatora, kao i iskustava alžirskog i vijetnamskog pokreta otpora je zadatak štaba. Ta iskustva istražujemo sa aspekta naše specifične situacije i agresora, vremena i prostora u kome živimo. Naša razmišljanja moraju dobiti nove dimenzije, nove relacije, jer, bez obzira na presudan značaj čoveka, njegove političke svesti i spremnosti, ipak pobeđuje onaj koji realno predviđa, koji je originalan i uvek nov u taktici i načinu dejstva i koji upotrebljava nova, iako naoko nevažna sredstva, za uništavanje neprijatelja i njegove tehnike.

Pošto živimo u vreme naučno-tehničke revolucije, kako neki nazivaju to naše doba, smatramo da je potrebno uključivati naučno-istraživačke institucije, kao i pojedine naučnike u naše narodno-odbrambene pripreme i napore. To ostvarujemo preko naučnih savetnika štaba za područje tehnike i društvenih nauka.

Iz svega rečenog smatram, da se u priličnoj meri vide karakter i suština jedinica koje formiramo i pravci naših razmišljanja, a pre svega, činjenica da ne stvaramo neku drugu armiju, teritorijalnu ili republičku, već samo jezgro opštenarodnog otpora sa svim njegovim komponentama i to najpre, za onaj momenat (iako ne samo zato) kada će operativna armija, pod pritiskom mnogo nadmoćnijeg neprijatelja, privremeno morati da napusti pojedina područja.

Ivan LANDRIPET.

Imao bih jedno pitanje u vezi sa izlaganjem drugova. Da li je umjesno o njemu raspravljati? Naime, koliko se tematika drugova u ovom izlaganju podudara, gdje se razlikuje. Drug Dokmano-

vić je govorio o komponenti operativne armije u narodnoj odbrani, o njezinoj ulozi i značaju, a drug Smoljenović je postavio pitanje problema masovnog naoružavanja. Ja vidim tu izvjesne razlike i to je svakako interesantna stvar za diskusiju.

Mislim, naime, da avijacija danas, uopšte u mirno vrijeme, toliko košta, da se postavlja pitanje koliko ona može da dà u određenoj situaciji, s obzirom na mogućnost protivnika naročito u avijaciji i raketama. Reč je o određenom agresoru i određenoj varijanti početnog udara. Ali to je političko pitanje i ne znam koliko je danas uopšte oportuno o njemu diskutovati.

Problem masovnog naoružavanja — to je problem narodne odbrane broj jedan. I ono što je drug Polak rekao, mislim da zakon o narodnoj odbrani ne rješava na adekvatan način pitanje finansiranja narodne odbrane. Data je preporuka da se pri razradi normativnih akata za finansiranje narodne odbrane predvidi i stvaranje fondova iz kojih bi se finansirala priprema narodne odbrane od strane društveno-političkih zajednica. A zakon to nije predvidio. Bile su dvije intervencije u Organizaciono-političkom veću Savezne skupštine, ali se prešlo preko toga. Autori tvrde da su rješenja u zakonu uklopljena u postojeći sistem finansiranja. Međutim, mislim da ona nisu uklopljena sasvim u sistem, jer se opštini i radnoj organizaciji daju zadaci — sasvim određena uloga u pripremi za narodnu odbranu i, naravno, pretpostavljaju se i finansijska sredstva, ali odakle ta sredstva, gdje će ih opštine uzimati, to nije do kraja jasno. Recimo u Sloveniji smo u skupštini imali bitku oko visine doprinosa za zdravstvo, socijalnu politiku i dr. Danas veći broj naših opština — nije u stanju da svojim sopstvenim izvorima finansira prosvetu, zdravstvo i drugo. Prema tome, ako se postavlja pitanje samofinansiranja narodne odbrane, trebalo bi predvidjeti i odgovarajuće instrumente — odakle i kako.

To je jedna stvar. I druga, što zakon, po mom mišljenju, ne uvažava to je ono što je drug Polak rekao, a to je da ljudi sami odlučuju o tome kako će se i gdje ta sredstva trošiti. A stvaranje fonda to pretpostavlja.

Mihajlo VUČINIĆ

Zakon o narodnoj odbrani je odredio obim izvornih funkcija društveno-političkim zajednicama u narodnoj odbrani koje treba da finansiraju kao sve ostale izvorne funkcije. To znači da u okviru zakona i propisa o finansiranju opštine mogu da formiraju fondove i da to u svojim statutima fiksiraju. Isto važi i za radne organizacije. To je, uostalom, već i praksa u nekim republikama. Ukoliko šire društveno-političke zajednice daju opštinama dodatne zadatke, po zakonu one su dužne da mu obezbede i finansijska sredstva. Ne treba zanemariti princip solidarnosti o kome se ovde govorilo i pomoć operativne armije.

Još sam samo o jednom pitanju htio nešto da kažem. To su svakako počeci ovog procesa izgradnje koncepcije narodne odbrane. Čini mi se da bi bilo najvažnije vidjeti šta i kakva postupnost treba da bude u tom naoružavanju, kojim tempom ovo društvo može na to da ide, koliko može da odvažja. To treba vidjeti. I na kraju, na kakvo naoružanje treba ići danas? Svi se zalažu da narodna odbrana, svi oblici oružanog otpora treba da budu osavremenjeni, da budu opremljeni savremenim naoružanjem. To je obrađeno i u referatu za Savjet narodne odbrane, ali su tu potrebni konkretni planovi, konkretno sagledavanje problema i potreba. Mi smo, ponekad, skloni da neki cilj u političkoj propagandi predstavimo kao već ostvareni ideal. Toga se treba čuvati kad je u pitanju koncepcija narodne odbrane. To su, kako sam rekao, samo počeci, a puno stvari još nije riješeno niti sagledano. A to se nije ni moglo.

Pitanje sagledavanja oblika dejstva i opšteg pružanja svih vrsta otpora je pitanje od najveće važnosti. Vojni teoretičari treba da razrade pojam „ježa”. Taj se pojam sada, po mom mišljenju, neadekvatno interpretira, da se sada mora sve braniti, svako mjesto, selo itd. Međutim, pitanje je mnogo kompleksnije. Ovaj pojam je najadekvatnije odrazio suštinu koncepcije narodne odbrane i sadrži u sebi sve oblike narodnog otpora koji treba da dođu do izražaja na svim nivoima. Ako bi bilo ko imao pretenzija da iz nekog centra sve to predvidi, isplanira, mislim da bi to bio promašaj i gušenje inicijative. Recimo, govori se o problemu odbrane gradova. Može se unaprijed sagledati koliko snaga treba, kako će se i dokle braniti. Ali kad okupator zauzme grad, treba organizovati sve vrste otpora. To je važna stvar. Lako je planirati odbranu grada, vojna nauka raspolaze elementima i dostignućima da odbranu svakog mjesta može isplanirati i sve predvidjeti. Ali, za nas je najvažniji onaj otpor kada agresor dođe u grad. U toku NOB je bilo gradova, na primjer, Ljubljana, Mostar, Split i dr. koji nikada nisu faktički kapitulirali, gdje je kontinuirano od 1941. godine dejstvovala narodna vlast i imala podršku građana.

Dušan DOZET

Meni se čini da prodor prakse u realizaciji ovako konceptirane opštenarodne odbrane, koji možemo vidjeti i u izlaganjima drugova Polaka i Landrepeta i u ostalim diskusijama, nameće preispitivanje pojma strategije. U teoriji je poodavno taj pojam stavljen pod lupu preispitivanja, a i neki naši drugovi su pokušali da iznesu nov koncept — generali Badurina, Vranić, Ilić, itd. Međutim, mislim da nama još predstoji napor da se brže oslobađamo starih shvatanja i uskog pojma strategije. Već je sasvim jasno da u savremenim uslovima uopšte, a u našim posebno, strategija ne može biti shvaćena samo kao upotreba armije. Očigledno je da se strategija ne iscrpljuje ni u pripremanju i upotrebi oružane sile, imajući

u vidu sve elemente oružane sile u našem smislu tog pojma. Sigurno je da danas pojam strategije sadrži sve djelatnosti društvenog života, sve potencijale, sve izvore, sve snage i sva sredstva kojima društvo raspolaže. Čini mi se da se u još jednom pravcu mora proširiti pojam strategije. On se ne odnosi samo na oružanu borbu, a ni na rat u cjelini, nego nalazi važnu primjenu i u miru, ne samo u smislu pripremanja za rat, nego i u tome da sve mirnonopske pripreme predstavljaju takvu strategijsku kategoriju od koje umnogome zavisi da li ćemo uopšte biti napadnuti ili nećemo.

Potpuno se slažem s tim da strategija, ovako shvaćena, mora uzeti u obzir i sve uslove o kojima je govorio drug Polak. To su i međunarodni i unutrašnji uslovi i razne varijante rata — nuklearnog, lokalnog, pa čak i parcijalnih agresija itd. Ovo govorim zbog toga što mislim da ako u ovom trenutku možda ispravljamo neke procjene o mogućnosti lokalnih ratova, a s tim u vezi o mogućnosti dugotrajnog otpora, ipak ne bismo smjeli zaboraviti i na varijantu kratkotrajnog otpora. Naime, neki primjeri iz prakse lokalnih ratova regularnog tipa, u kojima je dolazilo do sudara država s obje strane, pokazuju da u takvim agresijama strategijski ciljevi mogu biti ograničeni: da se u relativno kratkom vremenu dostigne neka strategijska linija i da se sa nje diktiraju politički i vojni uslovi prekida vatre i primirja. Takva situacija može stvoriti vanredno teške unutrašnje i međunarodne komplikacije. Mi se, očigledno, moramo pripremiti i za takvu varijantu otpora. Ovo ne govorim samo radi toga da bih istakao značaj operativne armije, već da čitavu zemlju moramo pripremiti za sve varijante otpora.

S tim u vezi pokrenuo bih dva pitanja. Jedno se tiče izlaganja druga Smoljenovića. Naime, mislim da raznovrsne varijante rata nameću potrebu da gradimo relativno harmoničnu oružanu silu i da ne bismo smjeli, zbog toga što trenutno imamo u vidu jednu varijantu agresije, insistirati na preferenciji nekih vrsta jedinica, određenih vrsta naoružanja itd. jer bi to imalo negativnih posljedica u nekoj drugoj varijanti agresije. Zbog toga se za mene ne postavlja dilema o kojoj govori drug Smoljenović — tenk ili protivtenkovska raketa, avion ili protivavionski top i sl. Stvar je naučnih studija kako ćemo doći do parametra iz kojih bi proizašla harmonična fizionomija naših oružanih snaga za naredni period. Na tome rade drugovi u Državnom sekretarijatu, a vjerovatno i neki drugi (interesantno je da su drugovi iz Slovenije angažovali i naučne radnike). U ovim studijama će do punog izražaja doći ranije pomenute naučne metode — operacijskog istraživanja, mrežnog planiranja itd. i baš zato mislim da prije nego što bismo došli do rezultata na osnovu naučnog istraživanja, ne bi mogao niko sa sigurnošću u ovoj diskusiji iskazati zaključak da treba ovoga više, a onoga manje.

Drugo pitanje se tiče početnog perioda rata. Naime, meni se čini da i o tom pitanju moramo napraviti malu reviziju. Savremena vojna teorija pridaje sudbonosan značaj početnom periodu u sklopu opšteg nuklearnog rata i regularnih lokalnih sukoba. Za te vrste ratova, to je, vjerovatno, i tačno. Ja mislim da za nas početni pe-

riod rata nema tako fatalan značaj, jer mi nikad nećemo sebe dovesti u situaciju da konačan ishod rata sudbonosno zavisi od rješenja u početnom periodu rata. Ali mi se čini da i za nas početni period ima vrlo veliki značaj. Zbog toga mu moramo posvetiti pažnju u planiranju odbrambenih priprema, ne samo u okviru operativne armije, nego i čitave oružane sile i zemlje. Koliko će početni period rata trajati, kakva će mu biti fizionomija, šta će biti njegove konsekvence, kakve će biti specifičnosti u pojedinim krajevima itd. — to je drugo pitanje, to treba izučavati, ali mislim da početni period rata mora privući našu posebnu pažnju, jer nam se može dositi da, zavisno od više ili manje pozitivnog ishoda u početnim dejstvima, u naredne faze uđemo sa optimalnim ili slabijim uslovima — vojnim, političkim, psihološkim, moralnim i drugim — za dalje vođenje rata. Ovo posebno napominjem zbog toga što iz cijelog izlaganja o pripremama, recimo, u Sloveniji, nisam vidio šta se posebno odnosi na početni period rata.

Dušan SMOLJENOVIC

Shvatam upozorenje druga Dozeta na opasnost od bilo kakve preferencije, ali ja se nisam zalagao za preferenciju bilo u korist ma kog naoružanja, roda ili vida oružanih snaga. Želeo sam da, pored ostalog, istaknem od koliko je velikog značaja (imajući u vidu naše materijalne mogućnosti) traženje najboljeg rešenja za naoružanje svih vrsta jedinica kako bi se najuspešnije mogle suprotstaviti agresoru baš onakvom kakvog očekujemo.

Značajno je pri tome imati u vidu da iza svake obuke, iz svakog šumarka, svake ivice sela itd. ne puca samo puška, već da tuku savremena protivtenkovska sredstva, a sa svakog većeg uzvišenja i krova zgrade ili fabrike savremena protivavionska sredstva.

Milojica PANTELIC

U oblasti mesta, uloge, zadatka i međusobnog odnosa operativna armija — teritorijalna odbrana — postavlja se i otvara čitav niz aktuelnih pitanja i problema. Navešću neke konkretne dileme pred kojima se nalazimo: u domenu organizovanja, rukovođenja, materijalno-tehničkog opremanja, obuke i načina borbene upotrebe.

U oblasti organizovanja postavlja se kao jedna od prvorazrednih dilema dalji tempo razvoja teritorijalne odbrane ili, drugim rečima, pitanje kvaliteta i kvantiteta na području razvoja operativne armije i teritorijalne odbrane. Ima mišljenja da bismo mogli biti zadovoljni sadašnjim tempom razvoja jer nam je, recimo, naša Armija u završnim operacijama za oslobođenje zemlje brojila oko 800.000 ljudi: 400.000 u sastavu I, II, III i IV armije, a ostalo u partizanskim i teritorijalnim jedinicama — 16 divizija, 100 odreda, i druge jedinice komandi mesta, područja itd.

Mislim da se moramo odlučno orijentisati na to da idemo na maksimalan tempo omasovljavanja teritorijalne odbrane, tako da nam težište vatrene moći bude na području operativne armije, a pretežni deo ljudskog elementa u sastavu teritorijalne vojske (2—3 i više puta u korist ove poslednje).

Podsećam na iskustvo iz NOR-a iz 1941. i u toku čitavog rata, kad je KPJ radila na tome da organizaciono obuhvati sve što se može obuhvatiti. Ne mislim samo formalno. Ako smo se orijentisali da nam oružana borba bude najdominantniji oblik otpora, moramo ići na to da maksimalno visok procenat i ljudskog elementa organizujemo i angažujemo na području oružane borbe.

Ja sam za to da u teritorijalnoj vojsci imamo jedinice koje su naoružane 100%, 90%, 80%, 50%, i 40%, 20% i ako treba i 10% i manje. Drugim rečima, organizovati sve što se može obuhvatiti, a problem naoružanja i opremanja rešavati postepeno, na bazi stvarnih materijalno-tehničkih mogućnosti društva, a u ratu i otimanjem od neprijatelja. Mi smo kao društvo za najubrzaniji hod i tempo razvoja teritorijalne vojske, a istovremeno za najubrzaniji tok i tehničku modernizaciju JNA, a materijalno-finansijska sredstva su, razume se, ograničena. Otuda je pitanje, kako pronaći pravu meru i odnos između sredstava koje društvo odvađa za potrebe operativne armije s jedne, i teritorijalne odbrane i civilne zaštite, s druge strane. Problem se mora rešavati sa platforme koncepta, stanja, potreba i perspektive jugoslovenske opštenarodne odbrane u celini.

Moram polemisati sa drugom Polakom u vezi sa gradovima. Svi se slažemo sa Titovom orijentacijom koja je definisana u konceptu opštenarodne odbrane da gradove, i naseljena mesta treba pretvoriti u tvrđave. Nekada će to biti tvrđava u kojoj se primenjuju raznovrsni oblici otpora, a dominira oružana borba, a nekiput zavisno od situacije, ne mora da dominira oružana borba. Ali, u celini gledano, na jugoslovenskom ratištu, gradovi, naseljena mesta treba da se ponašaju kao tvrđave u procesu opštenarodnog odbrambenog rata, u čijoj se odbrani primenjuju svi oblici otpora, ali, ipak, dominantno mesto pripada oružanoj borbi. Ja tako shvatam to pitanje mesta, uloge i odbrane gradova.

Mihajlo VUČINIĆ

Prvo treba da utvrdimo šta podrazumevamo pod pojmom tvrđava.

Milojica PANTELIC

Svakako. To znači, ako smo prinuđeni usled nadmoćnosti neprijatelja, ako ocenimo da je celishodno da napustimo privremeno ovaj ili onaj grad — naseljeno mesto, moramo obezbediti da on i dalje „živi” kao svojevrsna tvrđava time što će stanovništvo u njemu produžiti sa masovnim političkim i diverzantskim i drugim oblicima otpora.

Naš NOR je neiscrpan izvor za teorijsku i praktičnu razradu koncepcije opštenarodne odbrane. Međutim, u korišćenju tih iskustava do sada nismo mnogo učinili. Tačno je da su ona bila u nas stalno prisutna, ali više kao moralno-psihološka kategorija, dok strategijska načela, operativna i taktička iskustva nisu našla odgovarajuće mesto ni u teoriji ni praksi. Na ta iskustva iz rata često se gleda jednostrano, nema naučnog prilaza problemima, zanemaruju se savremeni uslovi itd. Kako naučno i stvaralački prilaziti iskustvima NOR, što je to trajno što može i mora naći primenu u našoj koncepciji opštenarodne odbrane u uslovima savremenog rata?

Nikola PEJINOVIĆ*

NOR i kon

Rekao bih nešto o odnosu NOR i to samo kao vojnog fenomena, i naše današnje odbrambene koncepcije. Mislim da taj odnos treba postaviti na osnovu kontinuiteta, daljnjeg razvoja i usavršavanja njegovih bazičnih vojnih načela, saglasno novim i promenjenim opštim i posebnim našim uslovima. Drugim rečima, isto onako kao što u društveno-političkom smislu naš razvoj predstavlja nove revolucionarne stupnjenje na uzlaznoj liniji koja se konsekvntno proteže od prvog statuta seoskog narodnooslobodilačkog odbora do našeg današnjeg Ustava.

Iz prakse i iskustva znamo da, kad nam taj odnos nije bio zasnovan na principu kontinuiteta u smislu ideje, koncepta i oblika svenarodnog rata, nismo shvatili u punom smislu ni značaj NOR u vojnom pogledu, niti smo na drugoj strani dosledno, objektivno i potpuno sagledavali aktuelne probleme odbrane. Iako u globalnoj orijentaciji nismo nikad gubili iz vida iskustva NOR, može se govoriti o većim ili manjim oscilacijama u pogledu korišćenja tih iskustava, zavisno od situacije u raznim periodima i problema koje smo rešavali.

Jedno vreme smo u teoriji i analizi u prvi plan isticali, i to na dosta isključiv način, vrednosti moralne komponente NOR, bez potrebne veze sa ostalim faktorima koji su u njemu dejstvovali. Iako je on snažno izvorište nadahnuća i inspiracija, značaj u vojnom smislu nije mu se nikad mogao svesti samo na to.

U drugom periodu, iz njegove jedinstvene i organski povezane celine kao oblika rata, izdvajana je samo frontalna komponenta kao, tobože, jedino vredna. Time su neracionalno korištena i njena posebna iskustva, a otuda i rata u celini.

Na trećoj strani uzimana je opet mehanički, odvojeno, njegova partizanska dimenzija borbenih dejstava. Time je gotovo cela ratna veština i sve ono što u svojoj ukupnosti predstavlja svođeno na partizansku taktiku.

* Diskusija naknadno priložena.

Međutim, kada smo se u odnosu na savremene probleme odbrane postavljali najrealnije i najdelotvornije, onda smo, po pravilu, najobjektivnije, najdublje i najracionalnije izučavali i ocenjivali značaj NOR i vrednosti njegove ratne veštine.

Drug Tito nas je često upozoravao da ne zapostavljamo vlastita iskustva i ne prekidamo niti koje nas u vojnom pogledu vezuju za NOR, da se ne ugledamo suviše na strane modele, da vodimo računa o izmenjenim uslovima kod nas i u svetu, što nalaže da se ne vraćamo tamo gde smo završili rat, a, pogotovo, ne tamo gde smo ga počinjali.

Prema tome, vojni značaj NOR nije u tome da ponavljamo i kopiramo načela njegove ratne veštine, jer bi to značilo pogubnu inerciju duha i stagnaciju vojne misli, već u stvaralačkom, dijalektičko-materijalističkom prilaženju njenom daljnjem razvijanju i usavršavanju, saglasno novim i promenjenim činiocima sa kojima imamo ili ćemo imati posla. Ono što je u opštem smislu najpoučnije, ono što nikad ne gubi na značaju, to su način i metod procene tadašnje situacije od druga Tita i našeg rukovodstva i genijalne odluke koje su iz te procene proizašle o obliku rata i osnovnom konceptu njegovog vođenja.

Maksistička procena svih relevantnih faktora predstavlja i danas opšte okvire naše strategije i ratne veštine, unutar kojih moramo rešavati najrazličitije teoretske i praktične probleme. Neki od tih problema će biti više ili manje slični onim iz NOR i utoliko će nam biti lakše, dok će drugi predstavljati nove kategorije i zahtevati nove postupke i drukčija rešenja, što će iziskivati istrajne napore u duhovnom i materijalnom pogledu.

Pomenimo neke od takvih problema. Uzmimo, na primer, organizaciju oružane sile. Poznato je da smo u NOR, zavisno od stepena njegovog razvoja, imali različite „vrste” snaga oličenih u PO, NOV i JA. U nijednoj etapi rata (ne računajući nekoliko meseci u početku) nismo imali samo jednu „vrstu”, već paralelno i istovremeno dve ili sve tri zajedno.

Osnovna ideja iz koje je ova organizacija proizlazila sastojala se u sledećem:

— da se obezbedi dovoljna elastičnost i poštovanje specifičnosti pojedinih naših krajeva u pogledu uslova borbe i stepena političke i vojne spremnosti za njeno vođenje;

— da se ostvari princip teritorijalnosti oružane borbe i obezbedi masovan priliv novih boraca, neposredna podrška i učešće naroda u celini u oružanoj borbi;

— da se obezbedi princip pokretljivosti, eksteritorijalnosti i veće udarne moći određenih sastava oružane sile;

— i, konačno, da se obezbede potrebe frontalnih dejstava, pored onih u neprijateljskoj i našoj pozadini.

Sadašnja i buduća naša organizaciona rešenja, koliko god bio drukčiji redosled zahteva i koliko god bio različit međusobni odnos pojedinih delova oružanih snaga, neće moći da ne vode računa o ovim principima. Naime, i danas moramo obezbediti odgovarajuću

vatrenu i udarnu moć, pokretljivost i eksteritorijalnost operativne armije, ali i druge postulate kao što su masovnost, teritorijalnost i najšire učešće naroda. O ovome, razume se, govorim samo iz ovog organizacionog aspekta, iako je za ovo poslednje politički faktor daleko važniji i, u stvari, presudan, a organizacioni se s njim mora uskladiti.

Interesantna su neka iskustva i u pogledu komandovanja. Pred operativne, imali smo i operativno-teritorijalne i čisto teritorijalne komandne stepene. Odnos između ovih struktura u principu je bio tako postavljen da je operativno-teritorijalni stepen komandovanja mogao biti ojačavan operativnim delom snaga (brigade, divizije), odnosno da su mu mogli biti za stalno ili privremeno oduzimani operativni sastavi. Teritorijalna struktura je ostajala vezana za određene uže ili šire prostore i zadržavala vertikalne veze od vrha do dna. I obratno, operativnim instancama (divizijama, armijama) mogli su biti potčinjavani samo operativni delovi, dok oni nikad nisu komandovali teritorijalnom strukturom u celini (glavnim štabovima, vojnim područjima, korpusnim vojnim područjima i sl.). Ovo je proizlazilo iz principa da se obezbedi što veća stalnost i teritorijalnost (i nacionalnost) teritorijalne komponente i što veća operativnost, pokretljivost i eksteritorijalnost operativne. Dakle, s jedne strane, neodvajanje od terena, a sa druge, maksimalna mogućnost usmeravanja borbenih napora.

Mislim, da nam se i za današnja rešenja u ovim iskustvima kriju, ako ne svi, a ono bar neki principi koje ćemo morati poštovati. Globalno gledano, pred nas se postavio problem razvijanja i približavanja izvorima i bazi teritorijalne komandne strukture koju moramo u miru, a još više u ratu proširiti i ojačati na svim stepenima.

Međutim, u vezi sa prostorom i teritorijom postavljaju se drugi i novi problemi u odnosu na one u NOR koji se ne iscrpljuju samo komandovanjem i njegovom organizacionom strukturom. Naime, radi se o tome da je na našem prostoru došlo do veoma krupnih promena u pogledu njegove urbanizacije i drukčijeg rasporeda stanovništva. Umesto ranije mnogo jednostavnije i uravnoteženije gustine na dimenzijama čitavog prostora, danas imamo veliko grupisanje u gradovima i nekim regionima i veliko razređivanje u selima i drugim područjima. Do te pojave dolazi istovremeno sa pojačanim vatrenim mogućnostima napadačeve borbe tehnike, koje su 4—5 puta veće po formacijskoj jedinici i po jedinici vremena od one iz prošlog rata ne računajući nuklearna sredstva.

To u novom svetlu za našu ratnu veštinu postavlja pitanje gradova, kako njihove odbrane, tako i borbe u njima ukoliko bi agresor uspeo da neke okupira, kao, na kraju, i pitanje njihovog snabdevanja životnim namirnicama, energijom i dr. Problem je veoma složen, teorijski i praktično i zahteva dublje studije i izučavanja, budući da se ne može rešavati niti „ad hok”, niti pravolinijski za sve jednako. Jedno je, izgleda, van sumnje, a to je da im moramo više nego u toku NOR posvetiti pažnje u smislu odbrane i angažovanja ljudstva u oružanoj borbi.

Pomenuo bih s ovim u vezi, a opet paralelno sa NOR, problem mogućnog odnosa snaga u naoružanoj živoj sili na našem ratištu između nas i eventualnog agresora. Mi smo u NOR premoć u naoružanoj živoj sili nad protivnikom postigli u završnoj fazi rata, dok smo u svim ranijim fazama bili više ili manje inferiorni. Za razliku od ove dinamike, u eventualnom ratu mi bismo najverovatnije već u početku raspolagali sa premoći u broju ukupno naoružane žive sile. Međutim, naša brojno jača naoružana živa sila raspolagala bi većim brojem lakšeg i slabijeg naoružanja, dok će protivnik svoju inferiornost u ovom pogledu nastojati da kompenzira većim brojem teške i vrhunske tehnike kao što su: avioni, helikopteri, oklopna i raketna sredstva itd., a da, ovom prilikom, ne pominjemo nuklearna.

S druge strane, naša naoružana živa sila bi bila raspoređena na širini celog našeg prostora, dok je protivnik, budući da bi u početku imao inicijativu, u stanju da, na određenim pravcima i za određeno vreme, grupiše jače snage i postigne pored tehničke i brojnu nadmoć. Iz ovoga izlazi da naša strategija mora uspešno rešiti dva protivpoložena zahteva, da tada tamo i gde protivnik raspolaže velikom premoći izbegne sudare krupnijih razmera, naročito ako se radi samo o frontalnom obliku dejstva i da istovremeno onemogućiti da nas protivnik tuče počesno i po delovima.

Mislim da nam u ovom pogledu, bar u osnovnim orijentacionim linijama, iskustva NOR mogu i te kako korisno poslužiti. Pominjem samo neke ideje iz riznice njegovih pouka: razvlačenje i prikivanje protivnika za što širi prostor; masovno rušenje i zaprečavanje, aktivna dejstva i manjim delovima, noću, na teškom terenu i po lošim uslovima, udari po komunikacijama u njegovoj pozadini po snabdevačkim kolonama i to što ranije i masovnije, budući da će protivnik biti veoma osetljiv naročito u doturu goriva i municije itd. Ovo će našu odbranu učiniti još dubljom, aktivnijom i upornijom, budući da će ona u svojoj sintezi sadržavati pored otpora na frontu i aktivna dejstva u neprijateljevoj i našoj pozadini i to po potrebi na svim prostorima i u svim periodima (fazama) rata.

U ovom se ipak izdvajaju dva najteža i najkomplikovanija problema — protivoklopna i protivdesantna odbrana. Iako i u ovom pogledu raspoložemo ograničenim iskustvima iz NOR kojima ćemo se sigurno koristiti u teorijskim obradama savremenih stavova i pogleda, stvar se ne može rešiti samo visprenošću duha, umešnošću i snalažljivošću itd. Izgleda nesumnjivo da, pored značajnih sredstava u sastavu operativne armije, laka borbena sredstva, ručne bacače, pt-rakete, mine i drugo moramo masovno uvesti u naoružanje i učiniti ga u punom smislu „narodnim oružjem”. Slično stoji i sa odgovarajućim lakim pav-sredstvima za borbu protiv helikoptera, aviona i desanata. Tu moramo tražiti nove, originalne konstrukcije oružja, saglasno novim uslovima i načinu vođenja oružane borbe.

Ukratko, iskustva NOR u taktičkom, operativnom i strategijskom pogledu moraju predstavljati značajnu i uvek prisutnu veličinu i komponentu na kojoj, pored ostalih, postavljamo i razrađu-

jemo teoretski i praktično naše sadašnje, goruće probleme opštenarodne odbrane. Ili, drukčije rečeno, naša doktrinarna orijentacija na vođenje svenarodnog rata ne znači ništa drugo, nego daljnje stvaralačko razvijanje onog istog koncepta u novim izmenjenim uslovima po kojem je vođen i naš NOR.

Dr Laslo REHAK

Pošto radim u SSRN, nije na odmet da upozorim da često pominjemo i borbene tradicije Socijalističkog saveza prilikom definisanja svojih sadašnjih zadataka u poslovima narodne odbrane. Ali treba sasvim jasno reći da borbene tradicije više žive u svesti ljudi u obliku nedovoljno definisanog ličnog iskustva i kao opšta konstatacija, a da borbene tradicije NOF-a, odnosno Osvobodilne fronte, nisu još ozbiljno naučno proučene. Mislim da ovo proučavanje verovatno i predstoji. Nisam istoričar, ali koliko sam shvatio jednu dosta široku diskusiju oko Istorije SKJ koju je organizovao Institut za radnički pokret kao izdavač ove istorije, jedna od naj-ozbiljnijih zamerki je bila što odražava donekle i stanje istorijskih nauka u nas, da političku komponentu revolucije nismo u dovoljnoj meri proučili i obradili u našoj istoriji. Verovatno je naučna obrada uslova političkog delovanja Komunističke partije, pa i Narodnog fronta za vreme oružanog dela revolucije i NOB, zadatak koji treba u bliskoj budućnosti rešavati.

Mihajlo VUČINIĆ

Mi smo do sada razgovarali o nizu veoma značajnih i složenih pitanja. Međutim, svakako bi naš razgovor bio nepotpun, ako nešto ne kažemo, ili barem ukažemo na probleme i dileme rukovođenja i komandovanja u sistemu naše odbrane.

Milisav NIKIĆ

Slažem se, jer za to ima više razloga. Rukovođenje i komandovanje je uvek bilo, a danas posebno, jedno od ključnih pitanja koncepcije, doktrine i vojne organizacije. Ono je u savremenim uslovima za svaku armiju jedan od najtežih problema za rešavanje. Celokupni razvitak i uslovi rata su veoma usložili rukovođenje i komandovanje, učinili ga veoma kompleksnim. Ono je i u nas ovako koncipiranom opštenarodnom odbranom, i na bazi toga postavljenom organizacijom oružanih snaga postalo veoma složena i kompleksna problematika pa samim tim ima poseban, izvanredan značaj. Mislim da nije preterano ako se kaže da samo dobro organizovano i za rat osposobljeno rukovođenje i komandovanje može obezbediti pripreme i realizaciju koncepcije opštenarodne odbrane u svim njenim aspektima.

Iako smatram da zaslužuje da bude stvar posebnog razmatranja — detaljnijeg i kompleksnijeg i na stranicama Vojnog dela, mislim samo ukazati na značaj nekih pitanja iz ove oblasti koja zaslužuje posebnu pažnju. To su:

dalji rad svih organa rukovođenja i komandovanja (civilnih i vojnih) na upoznavanju koncepcije opštenarodne odbrane, na njenom usavršavanju i preduzimanju svih mera pripreme;

proučavanje datih rešenja sistema rukovođenja i komandovanja (mislim na stepene komandovanja, broj i vrste komandi), njegovo usavršavanje i prilagođavanje svim novinama koje nastaju kao rezultat promena u društvu, materijalnoj proizvodnji, naoružanju i opremljenosti itd.;

čitavo područje organizacijsko-formacijske strukture, organizacije rada i komandovanja, dokumentacije itd., treba izučavati i neprekidno usavršavati, u skladu sa našim uslovima, potrebama i mogućnostima;

materijalno-tehnička opremljenost komandi i organa rukovođenja i komandovanja je posebno područje. Ne samo zbog opšteg značaja tog pitanja u našim uslovima, već i zbog specifičnog rešenja u odnosu na broj i vrste komandi i organa rukovođenja i komandovanja, i u odnosu na naše materijalno-finansijske i proizvodne mogućnosti;

uslovi i mogućnosti primene savremenih metoda u rukovođenju i komandovanju, primena automatizacije itd. zahtevaju jedan novi prilaz razmatranju tih pitanja, različit od mnogih drugih savremenih armija;

organizacija, forme, metode i sadržaji programa obučavanja i osposobljavanja organa rukovođenja i komandovanja u našim savremenim uslovima u skladu sa svim onim što je do sada rečeno.

Mislim, da posebnu pažnju zaslužuje i razvijanje inicijativa i samoinicijativa u rukovođenju i komandovanju. Njima se mora dati novi sadržaj i značaj. To potvrđuju ne samo iskustva našeg NOR-a (o čemu je veoma malo pisano), već i primeri koji su pokazani u raznim krajevima zemlje i na raznim nivoima rukovođenja i komandovanja u poslednjih nekoliko meseci. Ovo je tim važnije, jer mnoge pravilske odredbe, iako se u njima načelno ističe značaj inicijative, svojom konkretnom sadržinom tu inicijativu i samoinicijativu sputavaju — ograničavaju.

Dr Milan VUČINIĆ

Saznanje o fizionomiji savremenog rata kadro je da razvije uverenje da se savremena misao o ratu ne može zadržati ni isključivo ni pretežno na problematici oružanih snaga. S toga je, po mom mišljenju, „strateški” značajno što se naša ratna strategija shvata kompleksno — kao strategija o odbrani društva u celini. To shvaćanje je već vladajuće u nas. Na njemu se, kao temeljnom, zasniva ideja i struktura koncepcije o vođenju opštenarodnog odbrambenog

rata. Iz činjenice da agresija na Jugoslaviju ne bi značila samo napad na njene oružane snage, nego na društvo u celini, njegov poredak, ljude i materijalna dobra, odavno se steklo uverenje o potrebi odgovarajućeg organizovanja celog društva kao objekta moguće agresije. Zato svaki postojeći i funkcionišući faktor našeg društva jeste u isto vreme i deo opšteg odbrambenog sistema, pa se i sam mora uključiti u taj opšti sistem odbrambenih priprema društva. Kompleksna priprema društva pretpostavlja pripremljenost svih njegovih delova. Pripreme, pak, treba da budu odgovarajuće, tj. u skladu sa prirodom samog faktora, njegovog mesta i uloge u sistemu (društvenom i odbrambenom) i sa pretpostavkom o uslovima u kojima bi funkcionisao u toku rata. Pripreme svih faktora moraju, uz to, biti i međusobno usklađene jer su svi oni u ukupnoj funkciji međuzavisni. Ovaj sklad u pripremama mora se obezbediti što pre, kako u sadržaju tako i u vremenu.

Polazeći od pomenutog kao platforme, a posmatrajući tok i sadržaj dosadašnjih odbrambenih priprema našeg društva u celini, zapažam da do sada nije ostvaren ovaj neophodni sklad u pripremama pojedinih faktora. Pripreme oružanih snaga znatno su intenzivnije od priprema ostalih faktora. U pripremi oružanih snaga evidentno je da se u ovoj oblasti ne samo donose brojna rešenja nego i da su ona rezultat jedne veoma intenzivne aktivnosti vojnih kadrova u izučavanju problematike kako bi se pronašla najbolja rešenja. Kritičan, analitički i kreativan rad morao je dovesti do uspehlikih rešenja. Isto tako, zapaženi rezultati su postignuti i u području civilne zaštite.

Međutim, takav postupak još nije postao pravilo kada su u pitanju pripreme u drugim delatnostima, mada je politički odnos svih faktora prema zadacima u odbrambenim pripremama veoma pozitivan. Zaostaju pripreme u oblasti privrede, društvenih delatnosti i državne uprave. U ovim oblastima učinjeni su tek skromni koraci. Faza upoznavanja sa opštim konceptom odbrane je uglavnom završena, naročito što se tiče rukovodećih kadrova u ovim sektorima. Ideje i zadaci su jasni. Zakonske obaveze takođe.

Trebalo bi podstaći intenzivniji rad u traženju konkretnih rešenja za organizaciju i delovanje svakog faktora u ratnim uslovima. Ispravan put pri tome bi, svakako, bio put solidnog izučavanja, analize i provere, u traženju najoptimalnijih rešenja. Za mnoge sektore mora se prethodno postaviti elementarna koncepcija o zadacima, osnovama organizacije i delovanja, da bi se konačna rešenja usaglasila s ovima. Takav je slučaj kod svih grana privrede, finansijskog sistema, sektora rada i radnih odnosa, pra osuda, dobrim delom kod zdravstva, veterine i socijalne zaštite, informativno-propagandne delatnosti, unutrašnjih poslova itd.

U oblasti društveno-političkog sistema i društveno-ekonomskih odnosa takođe su neophodna ispitivanja, čiji bi cilj bio i utvrđivanje neophodnih mera organizacionih izmena radi prilagođavanja zahtevima rata. Povodom teze da u ovim oblastima treba vršiti što manje promene, rekao bih da te promene ne mogu biti unapred

određene ni kao male ni kao velike, jer se mera promena i ne može unapred odrediti. Njihove razmere treba da nam utvrde izučavanja i procene. Društveno-politički i društveno-ekonomski sistem moraju biti konceptijski (u ratnim planovima) prilagođeni uslovima i zahtevima rata da bi se na temelju ovoga vršile pripreme organa i organizacija. Mislim, da bi bilo neodrživo rešenje da se sva ova prilagođavanja ostave i da obave u toku rata. Mada će rat tražiti dalje prilagođavanje već prilagođenog, neophodno je ne samo prilagoditi društveno-politički i društveno-ekonomski sistem zahtevima rata nego i kadrovske i materijalne pripreme sprovoditi u skladu sa ovim prilagođavanjima, kako bi nam celokupni društveni sistem mogao brzo da pređe na „ratni kolosek” i da već u početnom periodu rata, kao najtežem, bude sposoban da izdrži i najveća naprezanja. Što bude manje potrebe za prilagođavanjem utoliko bolje, ali se mora voditi računa o nastalim promenama i one moraju biti rezultat izučavanja.

Mihajlo VUČINIĆ

Očito je da su ti zahtevi i poslovi veoma obimni, stručni i složeni. Kakva je uloga aktivnih starešina u njima?

Dr Milan VUČINIĆ

Armijски kadrovi bi mogli doprineti intenzivnijem radu na adekvatnoj pripremi „vanarmijskih” faktora, između ostalog i sopstvenim aktivnijim učešćem u razmatranju mesta, uloge, osobenosti svih ovih faktora sa aspekta njihovog angažovanja u ratu. Oružane snage u savremenim uslovima rata, našim posebno, ne bi mogle izvršiti svoj deo zadatka bez oslonca na ostale snage društva. Već zbog ovakve idejno-političke, konceptijske, kadrovske, materijalne — uopšte sudbonosne sprege naših oružanih snaga i naroda armijски kadrovi su zainteresovani i pozvani da daju svoj doprinos.

Naša vojna misao, misao o ratu, da bi bila potpuna mora biti angažovana svim potencijalnim faktorima odbrane. Jedno vreme se mogla čuti diskusija o tome čija bi uloga u ratu bila važnija — operativne armije ili teritorijalne odbrane. Čim su se takve diskusije javile usledilo je mišljenje koje je logično i kao takvo prihvaćeno: neosnovano je takva pitanja postavljati jer se radi o delovima jedinstvene oružane sile, a ratne prilike će opredeljavati njihove zadatke i uloge u određenim trenucima i u određenim područjima. Podstaknut primerom ove diskusije želim da kažem da, po mom mišljenju, nema mesta ni pitanju: čija bi uloga u uslovima našeg odbrambenog rata bila odlučujuća — oružanih snaga ili društvenih faktora van nje. Pitanje je suvišno do besmislice, pošto su naše oružane snage svojim karakterom srasle sa bićem društva do stepena nerazlučivosti, a u izvršavanju svojih zadataka u ratu

sudbinski upućene na saradnju i oslonac na narod — na njegove ljudske i materijalne snage.

Andelko KALPIĆ

U općim razmatranjima koncepta svenarodne odbrane i nekih rješenja, bilo o upotrebi naših snaga ili mogućnosti angažovanja snaga protivnika na našoj teritoriji, kao da, u izvjesnom smislu, zapostavljamo činjenicu da je naša zemlja pomorska, ili, bolje rečeno, da nedovoljno ističemo pomorsku poziciju Jugoslavije i sve ono što iz toga proizlazi. Ono što se danas dešava na Bliskom istoku i Sredozemlju upućuje na potrebu korigiranja takvih mišljenja gde ih još ima. Na Sredozemnom moru velike sile (i ne samo one) raspoložu veoma pokretnim pomorskodesatnim i flotnim snagama velike udarne moći. S tim u vezi eventualni agresor vjerojatno se ne bi ograničio da napad na našu zemlju izvrši samo kopnom i iz vazduha već i s mora.

Pomorska pozicija naše zemlje, svakako, može predstavljati za određene uslove i znatnu prednost u odnosu na neku drugu malu zemlju koja nema izlaza u svijet morskim putem, a mogla bi postati predmet agresije. Dovoljno je možda podsjetiti na dane narodno-oslobodilačke borbe ili na period od 1948. godine. Mislim da su to činjenice koje bi, također, trebalo imati u vidu, jer i od toga zavise mnoga praktična rješenja, ne samo u pogledu jačanja operativnih snaga, nego i modernizacije teritorijalnih jedinica i odbrane i priprema za što efikasniji otpor nenaoružanog naroda.

Želeo bih da istaknem nešto, što mislim da je interesantno, a vezano je upravo sa pitanjem pomorske pozicije. To su iskustva iz rata u Vijetnamu, koji nam je pokazao da FNO u Južnom Vijetnamu vrši uspješne akcije u veoma složenim uslovima na obalnom i riječnom području. Pri tom se ističu, čini mi se, dvije činjenice.

Prvo, veoma vješto povezuju operativnu, teritorijalnu i komponentu nenaoružanog naroda, što zaslužuje svaku pažnju. Drugo, znatan dio tih snaga, koje nisu velike, moderno su naoružane i opremljene. Posjeduju čamce sa brzim vanbrodskim motorima, kao naoružanje velike vatrene moći. To daje argumenat više onima koji se zalažu za to da partizanske i teritorijalne jedinice treba da budu na savremen način naoružane i opremljene.

Još jedan fakat je važan. Agresor je u Južnom Vijetnamu za tzv. antigilerilska ili protivpartizanska dejstva morao da uvede nova sredstva, opremu i organizaciju. Te su snage upravo na području Južnog Vijetnama doživele veliki razvoj i preobražaj.

Pored toga, pomorske snage Ratne mornarice SAD, koja zauzima jedno od prvih mjesta u svijetu, a u mnogim pitanjima i prvo, našle su se u veoma teškoj poziciji. SAD su prije dvije godine bile prinuđene da priđu novoj reorganizaciji svojih pomorskih snaga na tom području, da uvedu nova sredstva i male ratne brodove, koje ranije nisu imale u svom sastavu i da izvrše organizaciju snaga i sredstava za specifične uslove i za način otpora na koji su naišli.

SAD su ubacile tri operativne grupe (TF 115, 116 i 117) sasvim drugog sastava nego što su do sada imale u sastavu svojih pomorskih snaga, ali rezultati su bili slabi baš s obzirom na ono što inače ističe kvalitete borbe vijetnamskog naroda, posebno kad je riječ o borbama na obalnom i riječnom području. Iz toga bi se možda mogla izvući dva zaključka.

Prvi, da je pitanje evolucije protivpartizanskih snaga za dejstva na moru i rijekama veoma izrazito i da o tome treba svakako voditi računa i, drugi, da protivnik, odnosno eventualni agresor, prati razvoj svenarodne odbrane u nas, pa prema tome, treba računati da će i on unositi nove elemente u svoju ratnu mašinu i kad je riječ o ovakvom načinu odbrane kao što je mi predviđamo. Najčešće neće biti u stanju da nađe potpuna rješenja, s obzirom na agresivni karakter rata koji će voditi i druge faktore, ali je neophodno da svenarodna odbrana stalno bilježi evoluciju i u tome ja vidim bezizlaznu situaciju za agresora.

Ova iskustva, o kojima sam samo nešto napomenuo, iz rata u Južnom Vijetnamu interesantna su još iz jednog razloga. Naime, unatoč strategijske prevlasti koju su neosporno SAD imale i imaju na moru, ta strategijska prevlast nije onemogućavala vijetnamski narod i FNO da veoma uspješno vode borbu u svom obalskom moru i u svom obalskom i riječnom području. To je vrlo važna ne samo moralno-politička već i vojna pouka, respektujući pri tom sve specifičnosti koje rat u Južnom Vijetnamu ima po lokalnim i međunarodnim karakteristikama i razmjerama i posebno kao pomorska zemlja, kao i sve ono što gotovo svakodnevno novo izrasta u razvoju i agresivnih snaga i miroljubivih snaga spremnih da se odupru sili i nametanju tuđe hegemonije.

Dr Milan VUČINIĆ

Drug Kalpić ukazuje na značaj iskustava oslobodilačke borbe naroda Južnog Vijetnama u jednom vidu oružanih dejstava — borbi na rekama i u priobalnom području. Kada je reč uopšte o iskustvima iz ovoga rata, mišljenja sam da su nam ona veoma dobrodošla. Ono što se tamo dešava ne treba smatrati vrednim za nas samo kao iskustvo o načinu organizovanja i dejstva oružanih snaga. Vijetnamski primer je značajan i zbog velikog uspeha u organizovanju i funkcionisanju naroda van oružanih snaga. Otpor naroda Južnog Vijetnama nam može dobro poslužiti kao potvrda vrednosti i realnosti koncepta našeg opštenarodnog odbrambenog rata i kao veoma snažan izvor uverenja u mogućnost uspešnog otpora naroda male zemlje i kada se taj otpor pruža oružanim snagama svetske sile. U okviru naših odbrambenih priprema smatram da je posebno značajno razvijati uverenje kod naših ljudi u mogućnost uspešnog otpora, a u razvijanju tog uverenja pored primera našeg oslobodilačkog rata, vijetnamski primer zaslužuje da bude uvršten u izvore nadahnuća i vere da, i u uslovima savremenog rata, tzv. mali narodi nisu lišeni nade za uspeh u odbrani i kada im je agresor velika sila.

Kad je reč o iskustvima rata u Južnom Vijetnamu, moramo uvek polaziti od specifičnosti toga rata i ratišta. U nas ima dosta pojednostavljenih gledanja, šematizma i kliširanja tih uslova. Moramo stvaralački i kritički prilaziti studiranju tog rata i sa istom pažnjom izučavati iskustva i način dejstva američkih snaga kao i iskustva FNO.

U veoma složenim političkim i vojno-strategijskim uslovima FNO je uspeo da ostvari političko jedinstvo naroda. Najšira politička platforma i program FNO stvorili su uslove za okupljanje svih naprednih i rodoljubivih snaga za borbu protiv agresora. To je bilo odlučujuće za razvitak pokreta. FNO je dobio bitku za ljude. Agresor je politički diskreditovan, razorena je struktura stare vlasti. On se u Južnom Vijetnamu nema na koga osloniti, sem na kompromitovani sajgonski režim koji je već odavno izgubio podršku naroda.

Vojnički, FNO je veoma dobro organizovan, što je bitna pretpostavka uspeha. Stepem razvoja ustanka i borbe pratile su odgovarajuće organizacione forme i naoružavanje oružanih snaga — od malih, slabo naoružanih gerilskih odreda, do regularnih formacija snažne vatrene moći. Sada u Južnom Vijetnamu FNO ima tri vrste jedinica — regularne (samostalne bataljone, pukove, brigade itd.), teritorijalne (regionalne odrede, bataljone) i mesne partizanske jedinice (mesne, odrede za samoodbranu, narodnu miliciju, diverzantske i udarne grupe itd.). Svaka od ovih vrsta jedinica ima odgovarajuću namenu i način dejstva u jedinstvenom konceptu upotrebe oružanih snaga FNO, uz svestranu pomoć i angažovanje naroda koji je na sebe preuzeo niz poslova čisto vojnog značaja (obaveštajno-izviđačku delatnost, ukopavanje i zaprečavanje, preduzimanje mera pasivne zaštite od avijacije i vatre sa zemlje, borbu protiv neprijateljskih elemenata i propagande, zaštitu sanovništva, snabdevanje, sanitetsko zbrinjavanje itd.).

Takva struktura oružanih snaga omogućila je kombinovana dejstva. Partizanska dejstva (odbrana i napad), čiji su nosioci mesni i teritorijalni odredi, sastoje se od niza manjih, iznenadnih i efektnih dejstava. U strategijskom smislu ona znače neprekidnu aktivnost, održavanje strategijske inicijative, paralisanje manevarskih mogućnosti, vatrene i udarne moći modernih formacija agresora, razvlačenje njegovih snaga na širokom području, menjanje klasičnog odnosa snaga, prisiljavanje agresora da veći deo svojih snaga angažuje na zaštitu baza, komunikacija itd. Jednom rečju, teritorijalne jedinice stvaraju uslove za lakša i uspešnija dejstva regularnih jedinica i sadejstva sa njima.

Stvaranjem regularnih jedinica odgovarajuće vatrene moći, sredstvima podrške i manevarskih sposobnosti nastao je nov kvalitet borbenih dejstava. Te jedinice primenjuju odlučujuće napade, specifične oblike frontalnih dejstava (bez klasičnog fronta i pozadine), udare po bazama, uporištima i gradovima. One nastupaju na „širokom frontu”, prisiljavaju agresora na strategijsku defanzivu i

odbranu. Američke snage se praktično nalaze u strategijskom okruženju, koncentrisane u uporištima, bazama, saobraćajnim čvorovima i većim gradovima. Uspešne bitke kod Dak Toa, Ke Sana, rezultati poznatih ofanziva u prošloj godini, napadi na gradove Hue, Sajgon itd. — govore o novom vojničkom kvalitetu oružanih snaga FNO. Ti vojnički uspesi imali su neposredan politički efekat. Amerikanci su se uverili da vojnički ne mogu dobiti rat, pa su morali pristati na traženje političkog rešenja.

Međutim, Amerikanci su mnogo naučili u tom ratu. Južni Vijetnam je poligon za ispitivanje formacija, raznih vrsta naoružanja i tehnike, taktičkih postupaka, psihološkog rata itd. — što je za nas od posebnog interesa.

Dušan SMOLJENović

Mislim da nisu interesantna samo iskustva iz rata u Vijetnamu. U poslednje dve decenije bilo je više oslobodilačkih ratova, revolucija i drugih oblika otpora raznim agresorima što zaslužuju našu pažnju.

Mihajlo VUČINIĆ

Slažem se. Mi smo i u ovom razgovoru pokrenuli niz pitanja. Ostalo ih je još dosta. Verujem da će ona podstaći širi krug naših čitalaca i saradnika na dijalog o koncepciji opštenarodne odbrane.